

ATT INTE TÅLA MATEN

- många orsaker till överkänslighet

**Många miss-
uppfattningar
om mjölk**

Sid 14

**Följ med på
filminspelning
i konserthuset**

Sid 17

**Skydda
dig mot
influensan**

Sid 25

Så fungerar vården

Om du blir sjuk

När du blir sjuk eller behöver råd om vård ringer du antingen sjukvårdsrådgivningen på telefonnummer 1177 eller till din vårdcentral.

Har du redan kontakt med vården ring till den mottagning som sköter din behandling. Är mottagningen stängd ring 1177.

Sjukvårdsrådgivningen når du dygnet runt alla dagar på telefonnummer 1177.

Speciellt utbildade sjuksköterskor ger råd direkt i telefon eller vägleder till annan vård om det behövs.

Ring ambulansen på telefonnummer 112 om någon är allvarligt sjuk

eller om det har hänt en olycka.

Mer information om vårdcentraler, jourcentraler och övriga mottagningar i Västra Götaland finns på www.1177.se/vgregion.

Detta är din vårdgaranti

Om du blir sjuk ska du få prata med vårdcentralen eller sjukvårdsrådgivningen (1177) samma dag.

Om du behöver besöka en läkare på vårdcentralen ska du, efter medicinskt beslut, få tid för besök inom 7 dagar.

Om du efter beslut om remiss/vårdbegäran får en remiss till den specialiserade vården ska du få en tid för besök inom 90 dagar.

Om du själv ringer till en specialistläkare

räknas de 90 dagarna från den dagen

specialistläkaren beslutar att du behöver vård.

Om en specialistläkare beslutar att du behöver behandling ska du få en tid inom 90 dagar.

Efter beslut om neuropsykiatrisk utredning ska du erbjudas en tid för detta inom 90 dagar.

Om vårdcentralen eller sjukhuset inte kan ge dig vård inom garantitiden ska de aktivt hjälpa dig med att ordna en tid hos en annan vårdgivare.

Barn- och ungdomspsykiatri

Om du får en remiss till barn- och ungdomspsykiatri ska du erbjudas tid för besök inom 30 dagar, efter beslut om remiss.

Om du får en remiss för en fördjupad utredning/behandling inom barn- och ungdomspsykiatri ska du erbjudas en tid inom 60 dagar, efter beslut om remiss.

Vårdgaranti vid cancersjukdom

Vid stark misstanke om cancersjukdom ska du få en tid för besök hos en specialistläkare inom två veckor efter det att specialistläkaren har fått remissen.

Barn ska inte behöva vänta mer än två dagar.

Du kan få pengarna tillbaka

Om du har en tid för besök på en vårdcentral eller mottagning och får vänta mer än en halvtimme har du rätt att få tillbaka avgiften du betalade.

Men du ska ändå få det besök du beställt.

För att få tillbaka avgiften måste du säga till direkt.

På akutmottagningen eller jourmottagningen kan du inte få tillbaka avgiften.

Betala om du inte kommer på läkarbesök

Om du har en tid för besök, till exempel hos läkare, och inte kan komma dit måste du tala om det innan.

Annars måste du ändå betala avgiften.

Om besöket inte skulle ha kostat något

måste du ändå betala 100 kronor.

Du får också betala en avgift för räkningen.

Valfrihet i vården

Du kan själv välja var du vill söka vård i Västra Götalandsregionen och i Landstinget Halland.

Det gäller både vård som drivs av regionen och av privata vårdgivare som har avtal med Västra Götalandsregionen eller Landstinget Halland.

Du har också rätt att söka vård i annat landsting, men de tar emot dig om de har tid och plats.

Västra Götalandsregionen betalar vårdkostnaden men patientavgiften och resekostnaden betalar du själv.

Du måste själv kontakta vårdgivaren i det andra landstinget.

Operationer och behandlingar som kostar mer än 20 000 kronor måste godkännas i förväg av Västra Götalandsregionen.

För mer information om valfrihet i vården

ring 020-44 55 55.

Högspecialiserad vård omfattas inte av valfrihet i vården.

Välj eller byt vårdcentral

Alla över 16 år i Västra Götaland kan välja vårdcentral. För barn under 16 år väljer vårdnads-havaren. Du kan när som helst byta vårdcentral. Vårdcentralen kan inte neka ditt val. Med ditt val följer en vårdpeng som vårdcentralen får av Västra Götalandsregionen. Patientavgiften är lägre på den vårdcentral du har valt än på andra vårdcentraler. Kontakta den vårdcentral du vill välja så hjälper de dig med ditt val. Om du har e-legitimation kan du göra ditt val på webben på 1177.se/vgregion. Alla vårdcentraler som du kan välja mellan finns på 1177.se/vgregion eller ring 0521-27 57 00.

Du har rätt att läsa din journal

När du söker hjälp hos läkare skriver läkaren en journal om dig och din sjukdom.

Du har rätt att få läsa journalen utom

i särskilda fall, som läkaren kan bestämma.

Sjukresor

Västra Götalandsregionen betalar dina resor till och från sjukvården inom Västra Götaland och Halland eller till läkare som har avtal med Västra Götalandsregionen eller Landstinget Halland.

Du betalar en liten kostnad själv.

Ring sjukresekontoret om du har frågor.

Telefonnummer hittar du på de blå sidorna i telefonkatalogen.

Rätt till tolk

Du som inte förstår svenska, är döv,

har hörselskada eller talsvårigheter

har rätt till tolk när du besöker sjukvården.

Du eller ditt ombud ska säga till

före besöket om du vill ha hjälp av tolk.

Tolkservicen är gratis.

Om du vill klaga på vården

Om du inte är nöjd med den vård du har fått ska du först prata med din läkare eller annan personal där du fick vård.

Om du ändå inte är nöjd efter det kan du ringa till patientnämnden.

Patientnämnden ska ge dig stöd i att prata med eller klaga på sjukvården eller tandvården.

Telefonnummer till patientnämnder finns på sidan 31.

Du har rätt att få information

Det är viktigt att du berättar för läkaren vad du själv vet om din sjukdom och om du till exempel äter mediciner.

Det är lättare för läkaren att ge dig rätt vård.

Läkaren måste berätta för dig om din sjukdom, om vilka undersökningar som måste göras och om vilken vård som du kan få.

Du bestämmer själv om din hälsa och du har rätt att tacka nej till vård som du inte vill ha.

Du kan inte kräva att få en viss vård eller undersökning om inte läkaren bedömer att det behövs.

Tandvård

Information om tandvården hittar du på www.1177.se/vgregion under regler och rättigheter eller www.vgregion.se/folk tandvarden

Mer information finns på:

1177.se/vgregion

(klicka på regler och rättigheter)

Varför tål vi inte maten?

Att inte tåla olika sorters mat verkar bli allt vanligare. De flesta av oss känner nog någon som är överkänslig mot något ätbart. Jag skulle tro att det är väldigt ovanligt med ett dagis eller fritids där alla barn tål all mat och dryck som serveras.

Under mina första skolår på 70-talet minns jag en klasskamrat som inte tålte fisk, och henne var vi andra väldigt avundsjuka på när vi satt och petade i den överkokta bambatorsken. Ordet laktosintolerans var det däremot ingen som hade hört talas om. Idag blir dietister ofta kontaktade av föräldrar och förskolepersonal om barn som de misstänker inte tål mjölk. Men varför har det blivit så? Enligt forskaren Ulf Bengtsson beräknas en till två procent av den vuxna befolkningen i västvärlden vara överkänslig för något födoämne. Men så många som 20 procent uppger i undersökningar att de är det. Det finns flera tänkbara orsaker till den stora skillnaden.

I det här numret av Regionmagasinet delar våra experter med sig av sina kunskaper om överkänslighet mot mat. Medlemmarna i familjen Ladestam-Olofsson på Öckerö kan också kalla sig experter. För dom är allergier en del av vardagen, men de vägrar ändå låta problemen styra över deras liv. "Jag vill att mina barn ska få göra allt som andra barn får, även om det är extra bökigt ibland", säger mamma Erica Ladestam.

Att gå på barnkalas är just en sådan sak. En gång blev Erica nästan rörd till tårar när en mamma erbjöd sig att baka en alldeles egen pizza till dottern Maja. Och visst kan det vara ett enkelt sätt att glädja någon. Men det blir ännu enklare när du läst Regionmagasinet barnkalasguide. Kanske kan du då komponera en kalasmeny som alla gästerna kan äta oavsett vad de tål eller inte.

Jämställdhet, film och annan kultur handlar det också om i det här numret. Men varför står det ingenting om hur det gick i regionvalet? Det beror på att landstingsvalet är de sista som räknas. Och när länsstyrelsen meddelar resultatet vid månadsskiftet september/oktober ligger Regionmagasinet i tryckpressen. Information om valet hittar du enklast på www.vgregion.se där uppgifterna uppdateras löpande.

Med önskan om trevlig läsning

Bettina Axelsson,
chefredaktör

innehåll nr 3.10

När allergi blir en del av vardagen	4
Många olika orsaker till överkänslighet	8
Barnkalas för alla	12
Många missuppfattningar om mjölk	14
Tystnad – tagning, filminspelning pågår	16
Museet där tiden står stilla	20
"Gör det jämt" vågar granska verkligheten	22
Skydda dig mot influensa	25
Konst och konsthantverk i bruksmiljö	26
Erbjudanden från Västra Götalandsregionen	28
I korthet	29
Korsord	30
Sanning eller myt	31

LYSSNA PÅ RM VIA INTERNET

www.vgregion.se/regionmagasinet
Vill du ha RM som taltidning – ring 031-33 35 189

Ansvarig utgivare: Kerstin Einarsson | **Chefredaktör:** Bettina Axelsson | **Redaktionskommitté:** Bettina Axelsson, Lena Alexanderson, Peter Birgerstam, Bo Carlsson, Susanne Hillberger, Jan Kallenberg, Maud Pihlblad, Åsa Sundell | **Layout:** Peter Birgerstam/Cohn & Wolfe | **Tryck:** Color Print AB | **Upplaga:** 740 000 ex
Kostnad/tidning: ca 2 kronor | **Regionmagasinet:** Regionens Hus, 462 80 Vänersborg | **Tel:** 0521-27 58 19 | **E-post:** regionmagasinet@vgregion.se
Webbplats: www.vgregion.se/regionmagasinet | **Omslagsbild:** FoodCollection | **ISSN:** 1651-644

Att inte tåla maten: Allergier mot ägg, fisk, skaldjur, nötter, ärtor, bönor, mjölkprotein och gluten. Andnöd, magkramper, och kräkningar. Mediciner, utredningar och läkarkontroller... Hemma hos familjen Ladestam-Olofsson är allergier en del av vardagen. En allt för stor del, kan man tycka. Men i radhuset på Öckerö där de precis börjat bo in sig finns det också plats för lek, skratt och det där vanliga vardagskaoset som råder i de flesta barnfamiljer.

– Man måste kunna ha roligt också! Skulle vi bara gå och tänka på hur drabbade vi är så vet jag inte var det skulle sluta, säger mamma Erica Ladestam.

När ALLERGI blir en del av vardagen

Just idag pågår det bullbak i nya köket. Maja, 8 år, kavlar och penslar med noggrann precision medan lillasyster Mira, 2 år, lägger sitt engage-

mang på att provsmaka degen.

– Jag testar ett nytt recept så vi får se hur det blir. Det blir lätt torrt när man bakar med glu-

tenfritt mjöl och utan vanligt smör, vanlig mjölk och ägg, konstaterar Erica.

Någon bullmamme-rutin att falla tillbaka på har hon inte. Men i takt med att födoämnesallergierna i familjen blivit fler spenderar hon alltmer tid vid spisen. Att hämta hem en pizza eller thaimat finns inte på kartan. Inte heller att gå ut och fika eller äta på restaurang. Så det blir till att laga själv.

– Det blir mycket kyckling och köttfärs. Att barnen äter frukt och älskar morötter, broccoli och blomkål känns i alla fall bra.

Till fredagsmyset är det ofta Majas önskemål som avgör. Då kan det bli grillat och potatisgratäng. Eller hembakad pizza. Godis köps färdigförpackat, bilar och polkagrisar är ett par favoriter som alla tål.

– Maja kan äta micropopcorn och vissa chips. Hon blev överlycklig när vi hittade en dipp som hon tål, för ett tag sedan. Den har vi till det mesta nu.

En för alla, alla för en

I familjen är det en för alla, alla för en. Det som ställs på bordet kan alla äta. Undantaget är när det kommer gäster, då kan det finnas olika alternativ att välja mellan.

Bullbakardags med hela familjen. Sedan dottern Majas glutenallergi upptäcktes i somras testas nya recept.

Erica Ladestam**Ålder:** 34 år**Gör:** Föräldraledig undersköterska**Gillar:** Att sjunga**Allergisk mot:** Ägg, fisk, skalldjur, nötter, ärtor, bönor och choklad. Tål heller inte parfym, rök, gräs eller pälsdjur. Har varit allergisk i hela sitt liv. Kan drabbas av andnöd om hon utsätts för något hon inte tål. Har svår astma och drabbas ofta av lunginflammationer.**Maja Ladestam****Ålder:** 8 år**Gillar:** Att sjunga, pärla, rita och leka spion med bästisen Ellen.**Allergisk mot:** Mjölprotein, ägg och gluten. Majas glutenallergi omfattar alla spannmål vilket innebär att hon inte tål vanliga glutenfria produkter eftersom de ofta innehåller vetestärkelse. Hon får kramp i magen, diarréer och kräkningar om hon äter något hon inte tål. Är även allergisk mot gräs och eventuellt pälsdjur. Har förkylningsastma. Fortsatt allergiutredning pågår.**Claes Olofsson****Ålder:** 37 år**Gör:** Däcksman på Styrsobolagets färjor**Gillar:** Att spela fotboll och spela på trav.**Allergisk mot:** Tål allt!**Mira Ladestam****Ålder:** 2 år**Gillar:** Att gå till lekplatsen, gunga och springa.**Allergisk mot:** Mjölk och ägg. För säkerhets skull har även fisk utslutits ur kosten. Fortsatt allergiutredning pågår.

Familjen Ladestam-Olofsson, på Öckerö i Göteborgs norra skärgård, är en aktiv familj som gillar utflykter och äventyr. De vill inte låta allergierna begränsa deras liv och både Claes och Erica är överens om att, så långt det är möjligt, låta sina barn få göra det som andra barn gör.

Helgmys i soffan. Vanliga potatischips och grillchips och micropopcorn är något som alla tål. Men att plocka en stor påse lösgodis till lördagen är inget alternativ för familjen Ladestam-Olofsson. Då skulle de först få kolla att varje godissort ligger i rätt låda, att det inte blandats med annat godis och sedan läsa igenom varje innehållsförteckning. Så godis köps färdigförpackat – polkagrisar och bilar är något alla tål.

ALLERGI (forts)

>>

– När vi själva är bortbjudna så förväntar jag mig absolut inte att folk ska stå och baka glutenfritt. Det är inga problem för oss att ta med eget. Fast de flesta av våra vänner har full koll på vad vi tål och brukar fixa det ändå. De är helt fantastiska, tycker Erica.

Hon är en sprudlande person som har nära till skratt. Det hon saknar mest i tillvaron är inte ägg till frukost eller en smarrig räkmacka, utan tid. För tid är bristvara när man är tre födoämnesallergiker i familjen.

Svårt få tiden att räcka till

– Att jag aldrig har kunnat vara med på en kräftskiva är mitt minsta problem. Däremot känns det övermäktigt att hinna med allt ibland. Bara att läsa igenom alla innehållsförteckningar i mataffären kan ta en evighet.

Sedan det i somras konstaterades att Maja är allergisk mot all slags gluten har det blivit mycket nytt att sätta sig in i. Det innebär också

att Erica måste hinna med två, tre brödbak i veckan. Lägg därtill all planering och alla samtal som krävs för att få skolgång och barnens sociala liv att fungera på ett tryggt vis. Plussa på med täta läkarbesök och pressa in det i ett redan späckat vardagsschema så är det lätt att förstå att fler timmar på dygnet vore önskvärt. Särskilt för en familj som vägrar att avstå från aktiviteter bara för att det vore enklast så.

– Jag vill att mina barn ska få göra allt som andra barn får även om det är extra bökigt ibland. Fast det är svårt att vara impulsiv. Ska vi iväg någonstans så måste vi planera, packa mediciner och egna matsäckar.

Under de senaste åren har familjen varit både på Liseberg (där flickorna kan äta sockervadd men inte popcorn) Kolmårdens djurpark och Astrid Lindgrens värld. De har hälsat på vänner

i Norge, åkt skidor i fjällen och semesterat på Kanarieöarna och i Kroatien.

– När vi åker utomlands packar vi en stor

resväska full med mediciner och matvaror. En del tycker inte att det låter som semester att alltid ha självhushåll. Men för oss är det det som gäller – eller stanna hemma.

För dagsutflykter brukar det räcka med

en vanlig ryggsäck med mediciner. Och den obligatoriska matsäcken, förstås. Erica kollar också alltid upp var närmaste vårdcentral eller sjukhus ligger.

Låter inte allergierna begränsa livet

– Jag vill inte låta allergierna begränsa vårt liv men man får förstås inte vara dumdrigtig. Fast när vi lät Maja rida för att hon så hemskt gärna ville det så var det kanske gränsfall. Men det gick ju bra.

”Jag vill att mina barn ska få göra allt som andra barn får även om det är extra bökigt ibland”

Erica Ladestam, mamma till Maja och Mira

Att läsa på innehållsförteckningar är något man får rutin på som allergiker. "Fast ibland kan det ta en evighet att handla. Särskilt när man har en ny allergi att ta hänsyn till".

Att ögondroppar, nässprayer, salvor och mediciner står framme på köksbordet är väl inget konstigt, tycker Mira, 2 år.

Maja själv säger att hon inte tänker så mycket på att hon är allergisk:

– På kalas brukar jag äta korb med bröd, fast utan bröd. Och jag kan äta isglass, helst Piggelin. Ska jag äta godis så måste vi läsa på paketet först. För om jag äter någonting jag inte tål så kan det börja klia på hela kroppen. Eller så får jag jätteont i magen, berättar hon medan en ljusgrön pärlplattefjäril tar form.

Ska hon följa med en kompis hem så måste Erica först prata med föräldrarna både om mat och om medicinering. Maja har alltid kortison-tabletter i ryggsäcken i händelse av en allergisk reaktion.

Har bra koll själv

– I början kunde det vara oroligt att släppa iväg henne men det har fungerat jättebra. Maja börjar få rätt bra koll själv nu och ofta skickar jag med henne något att äta. Är någon förälder osäker så ringer de hellre en extra gång och dubbelkollar. Folk är så snälla! Inför ett kalas ringde en mamma upp och erbjöd sig att baka en särskild pizza bara till Maja. Då började jag faktiskt nästan att gråta...

En vanlig packning för en utflykt.

Ute i köket tar Claes ut första plåten med bullar. För honom, som vuxit upp i en nästan oförskämt frisk familj var vardagen med allergier och allt vad de medför en stor omställning. Idag är han fena på att läsa innehållsförteckningar, droppmedicin i rinniga barnögon och fördriva tiden i väntrum.

– Det var förstås jobbigt i början men nu går det av bara farten. Livet rullar på och man gör det som krävs. Det jag saknar mest för egen del

är nog skaldjur. Och jordnötter, säger Claes och tar emot lilla Mira som kommer klättrande upp i hans knä med siktet inställt på de varma bullarna. Bullfatet töms snabbt och betyget blir klart godkänt. Kanske inte världens vackraste bullar men goda. Och perfekta att ha med sig i nästa matsäck.

TEXT: JEANETTE BERGENSTAV
FOTO: PATRIK BERGENSTAV

Att inte tåla maten: Kan man äta näringsrik mat även om man inte tål alla livsmedel? Är nötallergi farligt? Kan födoämnesallergin växa bort eller botas?

Allergiläkarna Ulf Bengtsson och Robert Saalman och barn-dietisten Anna Klebom förklarar och ger svar på frågor om födoämnesöverkänslighet.

Många **olika** orsaker till överkänslighet

Ulf Bengtsson forskar om förhållanden mellan allergi och mag- och tarmproblem. Han beskriver det som detektivarbete.

– Födoämnesöverkänslighet är ett komplext ämne med många faktorer som samspelar. Ibland tål någon ett livsmedel ena dagen, men inte en annan dag. Ofta kan vi inte upptäcka allergier hos vuxna i våra tester, men personen reagerar ändå på vissa livsmedel, säger Ulf Bengtsson.

Som exempel på hur komplicerade sambanden kan vara, berättar han att alkohol till maten, förkylning eller en språngmarsch direkt efter en måltid kan bidra till att födoämnesreaktioner utlöses. Ny forskning visar också att kroppen kan reagera lokalt, till exempel i tarmen, på ett födoämne.

– De lokala allergiska reaktionerna har vi tidigare inte kunnat upptäcka. Men med förfinade mätmetoder blir vi bättre på att diagnostisera födoämnesallergier i olika organ som inte kan avläsas genom blodprov eller pricktester.

En till två procent drabbade

En till två procent av den vuxna befolkningen i västvärlden beräknas vara överkänsliga för något födoämne. Men så många som tjugo procent av befolkningen uppger i undersökningar att de är överkänsliga mot något livsmedel.

– Jag vill inte påstå att människor inbillar sig. Det finns flera orsaker till den stora skillnaden. En del kan till exempel ha reagerat på något livsmedel tidigare, men vuxit ifrån sin överkänslighet och inte vågat prova födoämnet igen.

Ulf Bengtsson tycker att den största utmaningen är att få människor att börja våga äta saker som de tål, men som de själva inte har trott att de tål.

– Jag vill uppmana människor att sluta trixa hemma och utesluta flera livsmedel på egen hand. Det kan ge näringsbrist på sikt. Har man besvär med överkänslighetsreaktioner när man äter och det inkräktar på ens livsföring, då tycker jag att man ska söka hjälp hos sjukvården.

Att ämnet födoämnesöverkänslighet är ett komplicerat och omfattande område blir tydligt i samtalet med honom. Listor på livsmedel som kan utlösa allergiska reaktioner och annan generaliserande information vill han helst undvika.

– Mycket information om födoämnesöverkänslighet som finns på nätet och i tidningar >>

VAD ÄR ALLERGI?

Allergi kallas det när kroppens immunförsvar reagerar på något ämne som egentligen är ofarligt – detta ämne kallas *allergen*. Ofta finns det i maten eller kommer från pälsdjur eller pollen. Kroppen överreagerar genom att bilda allergiantikroppar och det kan ge upphov till reaktion.

Födoämnesallergi och födoämnesintolerans är olika typer av överkänslighet. Intolerans ger också en reaktion, men då är det inte immunförsvaret som reagerar.

De flesta som har en födoämnesallergi eller intolerans reagerar mot ett eller flera av följande födoämnen: ägg, mjölk, fisk, skaldjur, baljväxter, nötter, fröer eller spannmål.

VAD HÄNDER I KROPPEN?

- Den viktigaste uppgiften för kroppens immunförsvar är att skydda kroppen mot aggressiva mikroorganismer genom att bilda antikroppar. Vid en allergisk reaktion reagerar immunsystemet även på ofarliga födoämnesproteiner, som finns i till exempel komjölk, hönsägg eller nötter, och antikroppen IgE bildas. När IgE kopplar ihop sig med så kallade mastceller som finns i olika delar av kroppen, mest i huden, mag-tarmkanalen och andningsvägarna, frigörs olika kemiska substanser, till exempel histamin. Resultatet kan bli svullnader, muskelsammandragning i de påverkade organens väggar och att sekret produceras. Symtomen uppträder i vanliga fall inom några minuter eller timmar.

- Om immunförsvaret inte är inblandat brukar reaktionen istället kallas för födoämnesintolerans. Intolerans kan bero på många olika saker och ibland

är orsaken oklar. Vid *laktosintolerans* vet man att orsaken är en enzymbrist som gör det svårt att bryta ned mjölksocker. Symtomen vid laktosintolerans är aldrig svåra eller akuta och handlar om mag-tarmbesvär.

- *Celiaki* kallas ofta felaktigt för glutenintolerans trots att det är en allergi. Sjukdomen orsakas av en immunologisk reaktion mot gluten som finns i vete, råg och korn. Celiaki skiljer sig dock åt från allergier med IgE antikroppar, till exempel spannmålsallergi, genom att det är andra immunologiska mekanismer som aktiveras och symtomen är olika. De akuta, livshotande reaktionerna som förekommer vid IgE förmedlade allergier finns inte. Däremot skadas luddet i tunntarmen och obehandlad celiaki kan leda till låg vikt och näringsbrist. Behandlingen är livslång och innebär att gluten utesluts ur kosten.

Ulf Bengtsson är docent och har arbetat som överläkare och sektionschef vid Allergisektionen på Sahlgrenska Universitetssjukhuset. Där har han varit yrkesverksam i 30 år. Sedan många år forskar han om födoämnesrealterade mag/tarmsvår. Är pensionär sedan 1,5 år men forskar fortfarande och handleder doktorer vid flera svenska sjukhus.

Många olika orsaker ... (forts)

>> skrämmer upp folk i onödan. Om och hur man reagerar på ett födoämne är oftast väldigt individuellt.

Hjälp på vårdcentralen

På en vårdcentral kan man få hjälp med ta reda på om man är överkänslig för något födoämne. Är besvären svåra kan man remitteras vidare till allergimottagning. De vanligaste födoämnesallergierna som upptäcks vid allergiutredningar hos vuxna är skaldjursallergi och nötallergi. Vid en bekräftad allergi kan vissa livsmedel behöva uteslutas helt ur kosten.

– De personerna som har många och komplicerade allergier kan få hjälp med kostråd och stöd från dietist, så att de ändå ska kunna äta gott och näringsriktigt.

Ulf Bengtsson berättar att de flesta överkänslighetsreaktioner i samband med måltider inte är så allvarliga som många tror. Ett exempel är reaktioner på biogena aminer, ämnen som kan bildas i exempelvis lagrade ost- och köttprodukter, choklad eller rödvin.

– En pizza på fredagskvällen fylld med tonfisk, sardeller och salami, tillsammans med några vållagrade ostar och ett gott rött vin kan ge symtom som hjärtklappning, huvudvärk, illamående, buksmärter och astmaliknande besvär. Det liknar en allergisk reaktion, men är inte det. Reaktionen klingar av och är inte farlig. Vet man om att man är känslig för dessa produkter gäller det att äta måttlig mängd, då slipper man oftast symtomen.

Allergiform som ökar

En födoämnesallergi som ökar i Sverige är det orala allergisyndromet (OAS), som är vanligt

SYMPTOM

Är du allergisk mot något födoämne kan följande symtom komma inom några minuter eller timmar efter det att du fått i dig eller kommit i kontakt med livsmedlet:

- Klåda och svullnad i mun och på läppar.
- Kräkningar, diarré eller kramp i magen.
- Täppt näsa eller snuva.
- Astma.
- Kliande utslag, eksem eller vätskefyllda blåsor.
- Anafylaxi är den allvarligaste reaktionen och innebär symtom från många organ samtidigt. Vid födoämnesallergi är symtom från andningsvägarna vanligt. Även blodtrycksfall kan uppstå. Att en person får anafylaxi är sällsynt, men om det händer behövs vård direkt. Ring 112.

Vid födoämnesintolerans uppträder besvären oftast inte akut och de är mer diffusa. De liknar ofta symtomen vid allergiska reaktioner, men kan inte påvisas i allergitester.

Allergi mot mjölkprotein eller laktosintolerans. Det är två helt olika reaktioner på mjölk.

hos björkpollenallergiker. Det innebär att pollenallergiker kan få besvär, i synnerhet på våren, med klåda i mun och svalg när de äter till exempel äpplen, nötter, råa morötter och även en del andra frukter och grönsaker. Anledningen är att allergenet i björk liknar allergenet i dessa födoämnen.

– Reaktionen kallas för korsreaktion och är oftast snäll. Kliet i hals och mun avtar efter en kort stund. Även om man reagerar på nötter är symtomen i 99 fall av 100 lindriga.

Men nötter och även jordnötter (som är en halvväxt) är födoämnen som kan ge upphov till allvarliga allergiska reaktioner hos både vuxna och barn. Det kan vara svårt för läkarna att förutsäga hur allvarliga reaktioner en nötallergi kan ge. På Sachsska barnsjukhuset vid Södersjukhuset i Stockholm pågår forskning om testmetoder som ska kunna förutsäga vilka patienter som riskerar att drabbas av allvarliga allergiska reaktioner när de äter jordnötter respektive hasselnötter. Inom några år kommer dessa tester troligtvis att kunna göras på vårdcentralen.

– Det är vanligt att personer med björkallergi också har allergener i blodet för vissa kompo-

Fisk är ett av de livsmedel som överkänsliga personer kan reagera på.

UTREDNING

Enklare allergiutredningar kan oftast göras på vårdcentral eller barn- och ungdomsmedicinsk mottagning, vid behov skickas remiss till allergimottagning.

Det finns inga enstaka tester som kan avgöra om man är allergisk mot födoämnen. Istället kombineras olika metoder för att få en helhetsbild, till exempel att beakta patientens sjukdomshistoria och vilka allergier som finns i släkten, låta patienten föra födoämnesdagbok, ta bort respektive återinföra livsmedel som har gett reaktioner, pricktest på huden och blodprov.

nenter i nötter och därmed avråds från att äta nötter. I vår första studie har vi upptäckt att björkallergiker inte reagerar på samma komponenter i nötter som nötallergiker med svåra reaktioner. Vår förhoppning är att vi med de nya testerna, ska kunna friskförklara människor som idag går omkring och är livrädda för att få i sig nötter, säger forskaren och barnallergiläkaren Caroline Nilsson.

Forskningen och framtiden

Ulf Bengtsson berättar att forskningen kring födoämnesallergier snabbt går framåt. Samtidigt är ämnet komplicerat och det finns många gåtor kvar att lösa för forskarna.

– Inom en tioårsperiod är jag övertygad om att vi för första gången kommer att kunna bota vissa födoämnesallergier genom vaccinering. Det är en hoppfull utveckling.

Fler små barn med födoämnesallergi

Det blir allt vanligare att barn och ungdomar drabbas av födoämnesallergier. Men hos de

BEHANDLING

Det går inte att bota födoämnesallergi. Den enda behandling som finns är att undvika de födoämnen som man är allergisk mot. En dietist kan hjälpa till att hitta livsmedel som ersätter, för att förhindra att näringsbrist uppstår.

Symtomen vid allergiska reaktioner kan dock lindras med vanliga allergimedier som antihistaminer. Vid anafylaxi ges även adrenalin och kortison.

Om du vill du veta mer om födoämnesöverkänslighet och om livsmedel som kan ge upphov till reaktioner:

www.ffa.se (Forum för födoämnesallergi)

www.allergimat.com

www.mjolkfri.com

www.astmaoallergiforbundet.se

www.celiaki.se

www.slv.se (Livsmedelsverket)

1177.se/vgregion. Du hittar länken födoämnesöverkänslighet under rubriken teman.

flesta blir allergin bättre eller försvinner helt när de blir äldre.

Födoämnesöverkänslighet hos barn och vuxna skiljer sig åt. Fler barn drabbas av allergier. Mellan sex och åtta procent av alla barn under två år har födoämnesallergi. Vanligast är allergier mot basföda som mjölk, ägg, spannmål och soja.

– Immunsystemet hos barn har inte hunnit utveckla tolerans mot alla födoämnen och kan därför reagera även på ofarliga proteiner. När barnet växer blir immunsystemet effektivare och allergin läker ofta ut, berättar Robert Saalman, allergiläkare vid Drottning Silvias barn- och ungdomssjukhus.

Födoämnesallergierna, liksom många andra allergier, ökar hos barn och ungdomar i västvärlden. Forskarna är inte säkra på varför, men en trolig förklaring är att vårt hygieniska sätt att leva har rubbat balansen mellan oss själva och samexisterande mikrober. Immunsystemet får för lite stimulans av bakterier eller andra smitt-

ämnen och allergier kan uppstå.

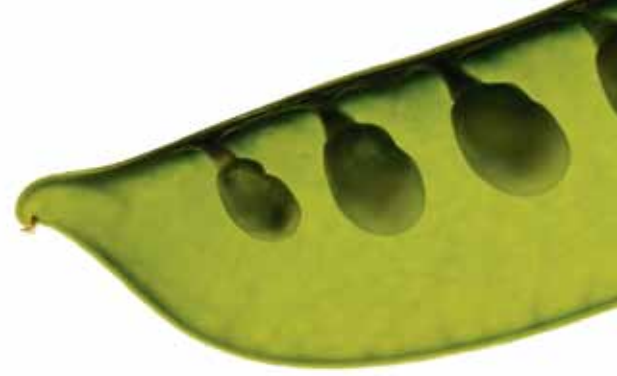
– Men många barn växer ifrån allergin när deras immunsystem mognar. Det är därför viktigt att regelbundet göra kontroller hos läkare eller dietist för att se om allergin finns kvar. Vi vill inte att barn ska undvika födoämnen i onödan, säger Robert Saalman.

Krisreaktion

Anna Klebom är barndietist på Barn- och ungdomsmedicinska mottagningen i Alingsås. Hon berättar att många familjer drabbas av en kris när de får reda på att deras barn har födoämnesallergi.

– Kräv att få hjälp om du känner dig osäker, orolig och har frågor! Nöj dig inte med en lista på mat som ska plockas bort ur kosten. Eftersom barnet växer och har ett högt näringsbehov så är det viktigt att ersätta de födoämnen som man plockar bort på ett bra sätt, säger hon.

Dietister, som exempelvis finns vid barn- och

Baljväxter som ärtor och bönor kan ge reaktioner hos personer som är överkänsliga.

ungdomsmedicinska mottagningar, kan ge information om vilka livsmedel som kan ersätta de födoämnen som barnet är allergiskt mot och lägga upp kostförslag.

– Ambitionen är att bara ta bort det som barnet inte tål ur kosten och att inte undvika födoämnen i onödan. Jag vill kunna förmedla vad barnet kan äta och det är oftast betydligt mer än vad de flesta familjer tror.

TEXT: KRISTINA KARLBERG

FOTO: ANNA REHNBERG

Den som är glutenintolerant måste undvika allt som innehåller mjöl och gryn från olika sädesslag.

Kalaskul – och här kan

Att inte tåla maten: Hjälp, jag ska ordna barnkalas och några av barnen tål inte all mat. Vågar jag bjuda på hamburgare och tårta?

Vi frågade en barndietist vilken mat som funkar på kalaset om de små gästerna inte kan äta allt.

Att föräldrar till barn med födoämnesallergi eller födoämnesintolerans vet vad deras barn kan äta är väl ganska självklart. Men om jag, som aldrig behövt tänka på vad jag serverar mina egna barn, får glutenintolerante Kalle och nötallergiska Maria som gäster i huset – då är det lätt att bli rädd för att göra fel.

Men vi kan vara lugna, försäkrar barndietisten Turid Osland Johansson på sjukhuset Näl i Trollhättan.

– Om man tänker till lite finns det många alternativ som alla kan äta, säger hon.

För det trevligaste på barnkalaset är om alla barn kan äta samma mat och de som är överkänsliga inte känner sig utpekade. Och känner man sig osäker är Turid Osland Johanssons råd att prata med föräldrarna innan.

– Det kan kännas tryggt att få bekräftelse på att den maten man serverar fungerar.

Så här gjorde vi.

Vi valde ut några typiska rätter man brukar servera på barnkalas och gick igenom dem med hänsyn till fem olika typer av födoämnesöverkänslighet/allergi. Vi får också tips på en meny som passar alla barn.

Gästen är glutenintolerant

Korv och potatismos eller pommes frites (bröd fungerar bara om man bakar själv på glutenfri mix eller köper särskilt glutenfritt korvbröd i affären)

Hamburgare – gör egna eller läs på förpackningen att de inte innehåller mjöl eller ströbröd. Om du gör egna, gör dem på ren nötfärs utan några tillsatser.

Tillbehör: pommes frites, sallad, dressing
Tacos med köttfärsröra, ost, grönsaker, crème fraiche och tacosås. Servera det hårda majsbrödet till.

Glasstårta

Glass (men uteslut rånet)

Marängtårta

Gräddtårta – baka egna bottenar med glutenfri mjölmix (se recept nedan) eller köp glutenfria bottenar (kan finnas i frysdisker eller i butikshyllan med specialkost)

Rulltårta gjord på potatismjöl

Muffins – baka med glutenfri mjölmix

Pannkakor med glutenfri mjölmix eller majs mjöl (de kan vara svåra att vända men blir väldigt goda) och sylt

Följande produkter brukar vara glutenfria, men kan i undantagsfall innehålla gluten. För att vara helt säker – läs innehållsdeklarationen på korv, hamburgare, tacokrydda, hårt tacobröd, glass, smågodis, sylt.

Gästen är laktosintolerant

För vissa, men inte för alla, fungerar det att ta laktatabletter vid särskilda tillfällen för att kunna äta det som bjuds. Om barnet inte tar tabletter (fråga föräldrarna) finns det många andra alternativ:

Korv och pommes frites eller bröd. Potatismos kan göras utan mjölk eller med laktosfri mjölk.

Lite smör kan gå bra, eller mjölkfritt margarin.

Hamburgare och pommes frites eller bröd. Sallad

till men gör en dressing med laktosfria produkter.

Tacos med köttfärsröra, ost, laktosfri crème fraiche, grönsaker och tacosås

Laktosfri glass finns att köpa. Det går också att göra egen glass med laktosfri grädde eller mjölk.

Sorbet eller isglass

Gräddtårta med laktosfri grädde

Rulltårta med smörkräm gjord på mjölkfritt margarin

Muffins

Pannkakor med laktosfri mjölk och sylt

Följande produkter brukar vara laktosfria, men kan i undantagsfall innehålla laktos. För att vara helt säker – läs innehållsdeklarationen på korv, hamburgare, korvbröd, hamburgerbröd, tacosås, isglass och sorbet.

Gästen är allergisk mot mjölkprotein

En mjölkallergiker är mycket känsligare än en laktosintolerant person. Här måste alla mjölkprodukter uteslutas och det fungerar inte med laktosfria mjölkprodukter. I övrigt – följ råden för laktosintolerans eller avsnittet "Alla kan äta".

alla vara med!

Gästen är äggallergiker

Korv och bröd/pommes frites/potatismos
Hamburgare och bröd/pommes frites med sallad och dressing. Kolla förpackningen på hamburgarna och om du gör egna, bind inte färsen med ägg!
Tacos med köttfärsröra, ost, crème fraiche, grönsaker och tacosås
Gräddtårta – baka tårtbotten utan ägg*
Rulltårta eller **muffins** – baka tårtbotten utan ägg*
Glass – kolla förpackningen
Glasstårta – med maräng gjord på mjölk och inte ägg (den maräng man köper färdig brukar vara äggfri, men kolla ingrediensförteckningen för säkerhets skull)
Sorbet eller **isglass**

* För äggfria bakverk – ta bort äggen och ersätt varje ägg med 1 tsk bakpulver

Gästen är nötallergiker

Det finns barn och vuxna som inte ens kan vistas i samma rum som en öppnad påse jordnötter. Prata med föräldrarna innan för att känna dig säker. En del är allergiska mot alla nötter (inklusive jordnötter som egentligen är en baljväxt), även mandel.

Nötter och mandel är enkla att undvika. Se bara till att det bröd/tårtbotten som serveras inte varit i kontakt med nötter. Färdigförpackat korvbröd och hamburgerbröd brukar vara säkert. Det är besvärligare med bröd som är köpt på bagerier där man använder nötter i vissa bröd – då kan det finnas spår på bakkbordet som även hamnar i andra bröd.

Alla kan äta

Om det finns olika typer av födoämnesöverkänslighet/allergi representerade bland barnen får du här förslag på mat som alla oftast kan äta på kalaset.

Korv och pommes frites eller potatismos utan mjölk (med mjölkfritt margarin och buljong/potatisvatten)

Hamburgare på enbart rent nötkött utan bröd med pommes frites, sallad med en ägg- och mjölkfri dressing. Till exempel en dressing på olja och vinäger.

Sorbet

Fruksallad

Rulltårta gjord på potatismjöl/glutenfri mix och bakpulver i stället för ägg. Fyllning av bärmos eller smörkräm som görs på mjölkfritt margarin. Kan glaseras med florsocker, vatten och citron

Recept på glutenfri/mjölkfri tårtbotten

Tänk på att glutenfritt mjöl har en tendens att göra smeten kompakt. Var noga med att mäta "luftigt" så att inte mjölet blir för packat i decilitermättet.

3 ägg
2 dl strösocker
3 dl glutenfritt mjöl (t ex mix eller potatismjöl)
0,5 dl matolja
2 tsk bakpulver
2 tsk vaniljsocker

Gör så här:

Vispa äggen med sockret till en porös smet. Vispa ner matoljan. Blanda i en bunke de torra ingredienserna. Vänd ner de torra ingredienserna i äggsmeten. Håll smeten i smord och bröad (med till exempel glutenfritt ströbröd eller kokosflingor) springform. Grädda i 175° på nedersta falsen i ugnen i cirka 30 minuter. Kontrollera med en sticka att den är klar.

För säkerhets skull – läs alltid på ingrediensförteckningen på alla produkter.

TEXT: ANNA-LENA BJARNEBERG

ILLUSTRATION: KARIN ÅSTRÖM BENGSSON

GODIS OCH CHOKLAD PÅ KALASET

Om någon av gästerna är allergisk – köp färdigförpackat godis och läs på ingrediensförteckningen att det inte innehåller några produkter som barnen inte tål.

Även om inte just det lösgodis du tänkt köpa innehåller några allergener, kan skopan du använder ta med sig spår av till exempel nötter från en godissort till en annan.

Choklad bör man undvika helt och hållet eftersom den kan innehålla spår av nötter och även andra allergener som ägg, soja och mjölk.

ÄNNU FLER TIPS

Fler tips på recept finns på www.allergimat.com

Boktips:

Lindberg: Mat för barn och deras föräldrar
Lindeberg Wesslén: Gott utan gluten, soja, laktos, vete, mjölk och ägg

Astma- och Allergiförbundet och ICA: Bjud alla
Mer info finns också på 1177.se/vgregion.
Du hittar länken födoämnesöverkänslighet under rubriken teman.

Många missuppfattningar om mjölk

Mjölkkallergiskolan ger hjälp på vägen

Att inte tåla maten: När ett barn är allergiskt mot ett näringsrikt livsmedel som mjölk blir livet ofta lite mer komplicerat. Mjölkkallergiskola, som finns på flera ställen i Västra Götalandsregionen, är ett sätt att utbilda föräldrar och förskolepersonal för att barnen ska få i sig allt de behöver i form av energi och näringsämnen – även utan mjölken.

Mjölkkallergi och laktosintolerans är två olika saker som ofta blandas ihop. Mjölkkallergi visar sig oftast redan när riktigt små barn börjar smaka på mat där mjölkprodukter ingår, men allergin "växer" oftast bort redan runt ettårsdagen. Laktosintolerans beror på att förmågan att ta upp laktos ibland avtar när man blir äldre. Det brukar inträffa tidigast i skolåldern, men oftast inte förrän i tonåren. Diagnoserna har vissa gem-

samma nämnare men många viktiga skillnader.

Laktosfri kost har på senare år ökat i skolor och förskolor – i åldrar där barnen är för små för att ha utvecklat en laktosintolerans. Det finns många missuppfattningar kring att inte tåla mjölk, och många tror att laktosintolerans har blivit vanligt, både bland barn och vuxna.

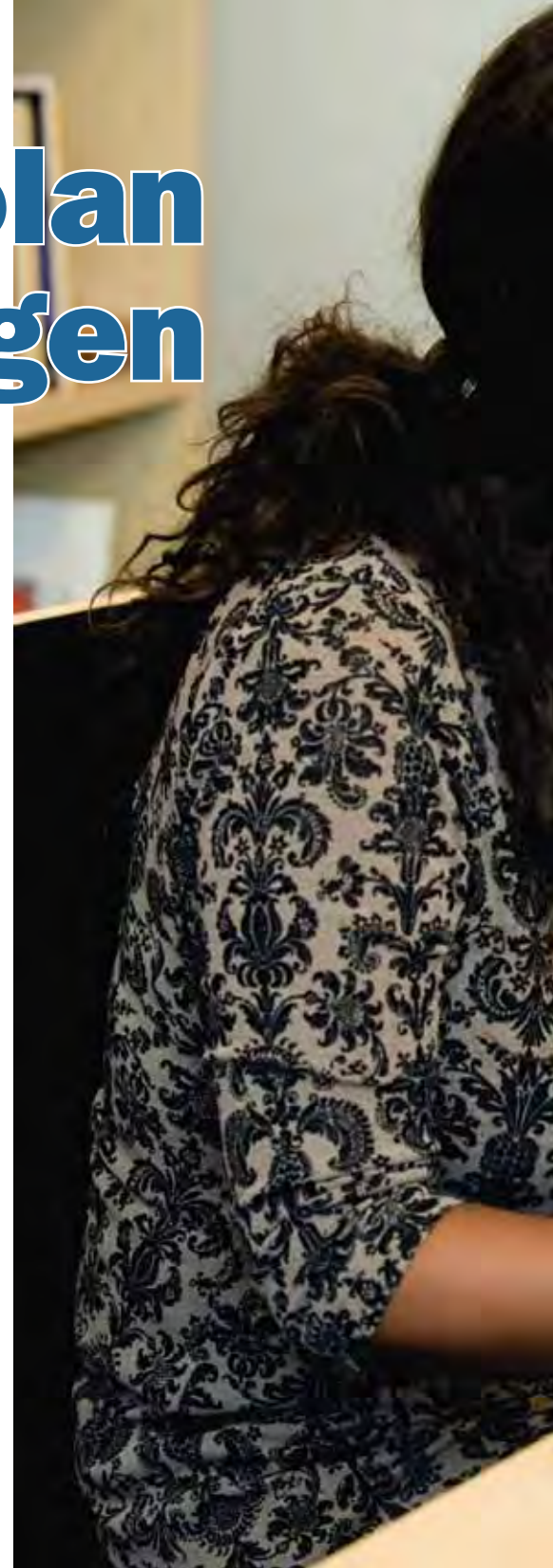
Dietisten Andrea Mikkelsen arbetar inom barnmedicin och barnhälsovård. Hon blir dagligen kontaktad av föräldrar och förskolepersonal om barn som de misstänker inte tål mjölk.

– Det viktigaste i mitt arbete när jag träffar barn där man misstänker laktosintolerans är att ta reda på vad de äter, säger Andrea. Många tror att mjölken är anledningen till att man har problem med magen, men jag ser ofta helt andra orsaker. Det kan till exempel vara stora mängder juice, sötningsmedel, kolsyrade drycker eller annat som påverkar matvanorna, som stress eller oregelbundna vanor. Laktosintolerans i förskoleåldern är extremt ovanligt.

Professionell vägledning viktigt

– De flesta slipper sina problem om mängden mjölk begränsas till 1-2 dl per tillfälle, berättar Andrea Mikkelsen. Att ta bort yoghurt och smör – eller byta mot dyra laktosfria produkter – är för det mesta helt onödigt, och innebär en risk att man inte får i sig all näring man behöver.

"Även om man är allergisk har man rätt att få vara en i gänget, och känna sig delaktig i alla situationer", menar dietist Andrea Mikkelsen.

Genom att sprida ut mjölken över dagen klarar man sig fint med vanliga mejeriprodukter.

Däremot måste den som är allergisk mot mjölkprotein vara mer noggrann.

– Det viktigt att hela familjen får träffa en dietist som kan vägleda till bra matvanor. Det behövs goda kunskaper för att ersätta den näring som man normalt sett får via mjölk, säger Andrea.

Andrea är en av de dietister i Västra Götalandsregionen som bedriver mjölkkallergiskola. Deltagarna är föräldrar till barn som nyligen fått

Dietist Andrea Mikkelsen och Semira Burhan med sonen Monir går igenom listan över livsmedel och ingredienser som innehåller mjölkprotein, och hur man kan ersätta dem för att förbättra näringsintaget.

diagnosen mjölkallergi, och en del förskolepersonal. Alla vuxna som kommer i kontakt med barnet måste veta vad som gäller så att man till exempel inte ger laktosfri mjölk till ett barn med mjölkproteinallergi, och att man vet vad man ska hålla utkik efter i en innehållsdeklaration. En av deltagarna i mjölkallergiskolan berättar:

– Många förstår inte vad man menar med laktos- eller mjölkfritt, men på senare år har kunskaperna blivit bättre, säger Semira Burhan, som även har en äldre pojke med mjölkallergi. (VÄND)

EXEMPEL PÅ MJÖLKALLERGISKOLOR I VÄSTRA GÖTALAND

Lidköping
Vårdcentralen Guldvingen
Tel: 0510 - 854 28

Skövde KSS
Tel: 0500 - 43 25 09
0500 - 43 26 73

Mölnadal
Tel: 031 - 86 26 69

Barn- och ungdomscentrum i Mariestad
Tel: 0501 - 626 00

Göteborg (Kungshöjd)
Tel: 031 - 747 94 80
Tel: 031 - 747 89 26

Partille
Barn- & Ungdomsmedicin
Tel: 031 - 345 09 00

Mölnlycke
Barn- och Ungdomsmedicinmottagningen
Tel: 031 - 338 38 30

Mjökallergiskolan (forts)

Nu finns det även ett större utbud på många restauranger.

Recept och alternativ

Deltagarna får en lång lista med mjölkfria produkter och ett häfte med mjölkfria recept. Andrea visar förpackningar och tipsar om pålägg, skinka, skivad falukorv, egna röror av makrill i tomatsås, hummus och guacamole – utan mjölkprodukter.

– Kokta rotfrukter eller broccoli som man mixar med olja och kryddor blir gott som pålägg, eller som en god sås om du tillsätter lite mer vatten, säger Andrea som ser sig själv mer som en handledare än en behandlare.

Familjerna kommer även på enskilda dietistbesök där man mer noggrant kan gå igenom och individanpassa barnets kost. Att komplettera med kalciumtabletter är ett generellt råd, och de flesta behöver lägga till fett för att få i sig tillräckligt med energi.

– Mjölken behövs i svensk kost, säger Andrea. Mjölken är många gånger barnens viktigaste källa till kalcium och D-vitamin.

Andreas passionerade matglädje smittar av sig, och hon har många tips för att förgylla och förenkla familjernas vardag, för att variera kosten och hitta knep för att öka energiintaget genom goda mellanmål och mer fett i maten. Det är viktigt att få i sig tillräckligt med energi för att växa, lära och leka.

– Alla har rätt till festliga tillfällen och att känna sig delaktiga, även om villkoren inte är riktigt desamma. Det är viktigt att allergin inte blir en anledning till utanförskap, säger Andrea Mikkelsen.

TEXT: KAUSA ASP JONSON

FOTO: ANNA REHNBERG

VETA MER OM LAKTOSINTOLERANS OCH MJÖLKPROTEINALLERGI

Diagnostisering

För att kunna ge rätt behandling och för att dietisten ska kunna ge rätt kostråd måste man veta diagnosen. Om man på egen hand provar att utesluta mjölken och blir av med sina symtom riskerar man att missa den egentliga orsaken till att man har mag-tarmproblem.

Kontakta istället din vårdcentral eller BVC för att få råd och hjälp.

Laktosintolerans

I tunntarmens slemhinna finns ett enzym som delar laktosen i två enkla sockerarter som tas upp i tarmen. Laktosintolerans kan vara ett sekundärt problem om tarmslemhinnan är skadad, till exempel vid en oupptäckt eller slarvigt behandlad glutenintolerans (celiaki) eller en mag-tarminfektion.

För känsliga personer finns laktosreducerad och laktosfri mjölk, där man har sönderdelat lak-

tosen så att den kan tas upp i tarmen oberoende av enzymaktivitet. Känsliga personer kan även reagera på soppor, såser och charkuteriprodukter som leverpastej och korv. Glass, messmör och mesost (brunost) innehåller mycket laktos. Hårdost är laktosfri.

Mjökproteinallergi

En allergisk reaktion mot proteinet i mjölkprodukter. Symtomen kan vara kräkningar, kolik, diarré, eksem samt irriterade slemhinnor, och kommer oftast inom ett par timmar efter att barnet fått i sig något livsmedel med mjölkprotein. Mer diffusa symtom som avstannande viktuppgång, diarré eller förstoppning förekommer. Ungefär två procent av alla barn i Sverige drabbas. Normalt sett växer mjökallergin bort senast vid 3-4-årsåldern, men det förekommer även högre upp i skolåldern.

Överkänslig mot mat? Har du frågor?

Måndag 18 oktober kl 13.00–15.30

kan du chatta med en dietist

på 1177.se/vgregion

De sista detaljerna finslipas innan tagning av Samuel Fröler och dirigenten Per-Otto Johansson.

Tystnad – tagning!

Regionmagasinet besöker inspelningen av "Till det som är vackert"

Konserthuset är fullt av festklädda besökare. Göteborgssymfonikerna och kören Pro Musica väntar på tecken från dirigenten. Men vad nu? Det är ju skådespelaren Samuel Fröler som står redo med taktpinnen. Filmteamets närvaro förklarar saken. Det är inspelning av kärleksdramat "Till det som är vackert" med premiär 22 oktober. Regionmagasinet var med på filminspelningen. >>

Tystnad – tagning!

(forts)

>> **Samuel Fröler som spelar dirigenten** Adam ska just påbörja en intervju med konserthusets webbtv-kanal. Han småsnackar lite med konserthusets ansvarige för webb-tv, Måns Pär Fogelberg som ställer in kameran.

Plötsligt hörs en röst nedifrån lokalen.

– Ursäkta! Har du tid? Bara kort...

Det är dirigenten Per-Otto Johansson som vill prata lite med Samuel Fröler. Per-Otto är den som hjälper Samuel Fröler att dirigera rätt. Nu har han synpunkter på hur orkester och kör slås av. Han går fram till Samuel.

– Alltså, du gör så här... Per-Otto Johansson visar med händerna hur Samuel slår av orkestern med en rapp stängd gest.

– Det är inte Amen för mig. Amen det är mer så här. Både kroppsligt och andligt så är detta ett Amen, säger Per-Otto Johansson och knyter ihop händerna långsamt.

Det är Mozarts Requiem som är ett av styckena idag. Den slutar mäktigt lugnt och det är det dirigenten vill åt.

– Jaha... Jo men jag tror att det är sådär jag gjorde, säger Samuel. Det märks att han är villig att lära men samtidigt tycker att har kommit en bit på väg och har vinnlagt sig om att just avsluta rätt.

– Nej, nu gjorde du så här, säger Per-Otto och visar igen. Jaja, jag vill bara att du ska tänka på det!

Inleder med konserttagning

Dagen inleds med att Samuel Frölers karaktär

Lisa Langseth långfilmsdebuterar med Till det som är vackert som hon även skrivit manus till.

Adam ska dirigera orkester och kör. En efter en kommer de på plats, viola, cello och alla de andra som tillsammans bildar den världsberömda orkestern.

Teamet riggar. Orkestern stämmer upp. Samuel Frölers karaktär Adam står på sitt podium. Maskören Jessica Simonsson fixar till de sista detaljerna och kostymassistent Sofie Cederström justerar något på fracken.

Adam står på plats. Förutom kör, orkester och inspelningssteam är det helt tomt i lokalen. I de scener som ska tas nu behövs ingen publik.

A-ljudet Henrik Ohlin startar musiken. Ur en högtalare räknar en röst ned från 5 till 1. Sen slår Adam in orkestern. Mozarts Requiem smeks fram ur instrument och högtalare. För att få allt rätt spelar man till en förinspelad datafil. Det gäller att få rätt tempo. Och tempot, det är det som dirigenten sätter. Även om Frölers Adam för en lekman är omöjlig att skilja från en verklig dirigent så lämnas inget åt slumpen.

– Jag har jobbat hela sommaren med förberedelserna för den här filmen. Jag fick manus i maj (2009 reds. anm) och har sedan dess jobbat med att lära mig musiken och att dirigera, säger Samuel Fröler. Sen har jag läst partitur.

Per-Otto Johansson, dirigent med världen som arbetsfält är mycket nöjd med sin adept.

– Samuel vill verkligen mycket och det har gått väldigt bra att instruera honom. Han är verkligen jättebra, säger han med eftertryck.

– Jag tycker att det är viktigt med detaljer. Det är i de små rörelserna det märks. Jag vill att även de som kan dirigering ska känna att det där – det där, det kan han. Det måste bli trovärdigt, säger Samuel Fröler.

Lisa Langseths långfilmsdebut

Lisa Langseth långfilmsdebuterar med "Till det som är vackert". Lisa har både skrivit manus och regisserar filmen som baseras på hennes egen teaterpjäs, monologen "Den älskade".

– Filmen handlar om Katarina som blir helt besatt av klassisk musik, berättar Lisa Langseth. Den handlar dels om ett inre själsliv, men den

Göteborgs Symfoniker spelar en central roll i filmen som också spelats in till stora delar i konserthuset i Göteborg.

Kammarkören Pro Musica och Göteborgs-symfonikerna spelar under Samuel Frölers ledning. För att få rätt tempo spelar man till förinspelad musik. Fotograf Simon Pramsten och B-foto Mimmo Hildén filmar en av scenerna till filmen Till det som är vackert.

är också politisk. Jag tycker att mediebilderna av unga tjejer är sån att de ska gilla hip-hop, kläder och smink och strippa framför webbkameran. De ska inte vara intresserade av klassisk musik. Det är en sån skillnad på ungdomskultur och högkultur. Så min historia är egentligen en berättelse om vår samtid, vad som är fint och fult, bra och dåligt.

– Katarina spränger de gränser och fördomar som finns. Hon går sin egen väg och får betala rätt hårt för det, menar Lisa Lanseth.

Nu har hon alltså arbetat om pjäsen och skrivit ett filmmanus på samma historia. Det visar sig vara en väsensskild upplevelse att regissera teatermonolog och en stor filminspelning.

– Jag kan ingenting om klassisk musik, ingenting – verkligen. Men jag har tagit de stycken som jag tycker allra bäst om och det är dem vi använder i filmen, säger Lisa Langseth.

Statisterna på plats

Efter lunch är det dags för scener med publik i bänkarna. Efter mycket möda och god hjälp av lokalradion P4 Göteborg har man till slut lyckats få ihop tillräckligt med statister.

Publiken strömmar nu in. Statistansvarige Stina Eriksson styr in publiken till de olika sittplatserna. Det är ett drygt jobb att få alla på plats.

Det är dags för tagning. Scenen man tar nu är den där Katarina, som spelas av Alicia Vikander (teveserien Andra Avenyn) och Mattias som spelas av Martin Wallström (filmerna om Johan Falk), kommer in i stora salen i konserthuset. De har av en slump vunnit två biljetter till en

föreställning på konserthuset. De letar reda på sina platser och sätter sig tillrätta.

Just när man ska börja repetera fungerar inte monitorn som regissör Lisa Langseth och scriptan Anna Ödman behöver för att kunna följa bilden. Medan man letar fel repeteras scenen utan monitorbild. Efter ett par repetitioner görs några tagningar och efter ett tag sitter scenen.

Det är två veckor kvar av inspelningen och Helen Ahlsson, producent är mycket nöjd.

– Det känns riktigt bra, vi har ett riktigt starkt material.

En stor del av inspelningen har skett i konserthuset i Göteborg.

– Vi kunde ju inte föreställa oss hur det skulle vara att vara här i detta underbara hus. Det är en sån härlig miljö och Lisa har faktiskt skrivit om den del scener bara på grund av huset, säger Helen Ahlsson.

Att man hamnade just i konserthuset i Göteborg beror till stor del på Film i Väst. Filmen har ekonomiskt stöd från Film i Väst som är samproducent för filmen. Ett av de krav som man har för att ge stöd är att stora delar av inspelningen sker i Västra Götaland. Att hus och orkester sedan hör till den absoluta eliten gör ju inte saken sämre. Även övriga delar av filmen spelas in i Göteborg.

– Lisas manus är bland det bästa jag läst och det tillsammans med några av Europas bästa musiker är bara helt fantastiskt att jobba med, säger Helen Ahlsson.

Filmen har premiär 22 oktober.

FAKTA FILM I VÄST

Film i Väst finns i Trollhättan och Göteborg.

Ägare: Västra Götalandsregionen

Antal anställda: 14

VD: Tomas Eskilsson

Startade år: 1992

Budget 2009: ca 93 mnkr

Film i Väst – Europas mest framgångsrika regionala filmverksamhet 2009

Film i Väst har både ett kulturpolitiskt och ett regionalpolitiskt uppdrag. Film i Väst ska generera en film- och TV-dramaproduktion i Västra Götaland som är publik och konstnärligt intressant.

Bolaget ska utveckla ny talang och bygga en stark infrastruktur för att professionellt producera rörliga bilder i Västra Götaland. Att bidra till sysselsättning och företagande är en viktig del.

Konstnärlig kvalitet – priser och festivaler

Antal priser vid internationella filmfestivaler till samproducerade långfilmer: 65

Priser vid A-filmfestivaler till samproducerade långfilmer: 8

(första pris i Shanghai, Tokyo och Warszawa)

Antal långfilmer valda till A-filmfestivalers officiella sektioner: 24

Antal guldbaggar: 10

Antal Robert (dansk motsvarighet till guldbagge): 9

Produktionsvolym, infrastruktur, företagande, sysselsättning i Västra Götaland

Antal film- och teve-företag: 700

Antal tillsvidareanställda i företagen: 1 500

Antal frilansande filmarbetare (inspelning): . . 550

Läs mer på www.filmivast.se

TEXT & FOTO: MICHAEL MALMBORG

Museet där tiden står stilla

Det finns ett museum utan dataskärmar och interaktiva stationer.

Där exotiska fåglar och djur från 1800-talet står uppstoppade i gamla glasmontrar. Och pampiga stensalar i nyrenässans samsas med över tusenåriga egyptiska föremål.

Inne i Vänersborgs museum tycks tiden ha stått stilla.

Tanken svindlar. När vi kliver in på de mönstrade nötta mosaikgolven och fortsätter uppför den breda stentrappan där ljuset silar in från ett stort takfönster ser vi faktiskt nästan exakt samma saker på precis samma sätt som 1800-talsbesökaren gjorde.

I de olika salarna står de flesta föremålen uppställda likadant som kring förra sekelskiftet. Den enda stora skillnaden är att det nuförtiden finns elektricitet i huset – det installerades 1947.

Inget för vanligt folk

I slutet av 1800-talet hade den enkla, vanliga medborgaren normalt inte tillträde till en sådan här miljö. Ännu mindre hade hon chansen att få uppleva exotiska föremål från världens alla hörn. Fascinationen måste alltså ha varit oerhört mycket större än den någonsin kan bli i dag.

År 1885 blev det alltså möjligt att tjasas av allt detta i den lilla länsstaden Vänersborg. Och det

var tack vare en hängiven man som började sitt liv som fattig springpojke men som kom att bli enormt rik tack vare smarta affärer med England.

Han hette Adolf Andersohn och i takt med att hans förmögenhet växte, växte även hans passion för välgörenhet, resor och att samla på vackra saker. Det fick honom att i slutet av sitt liv förverkliga sin dröm: att bygga Vänersborgs museum.

Även om Adolf Andersohn tyvärr avled innan hans livsverk hann invigas, så är han i dag högst närvarande i de gamla lokalerna. Vi möter honom som en verklighetstrogen vaxdocka i ett rum rakt framför entrén. Bredvid honom står en annan av museets två huvudpersoner: Axel Eriksson – slaktarsonen som drömde om att få resa till Afrika och till slut lyckades.

– Historierna om Adolf och Axel hänger ihop, och de formar hela museet med de till synes ganska brokiga samlingarna. Därför har de fått ett

eget rum, säger chefen för Vänersborgs museum, Peter Johansson.

Ville dela med sig

Medan museichefen visar runt i de olika salarna berättar han inlevelsefullt historien om Axel Eriksson, mannen som ligger bakom alla de där uppstoppade fåglarna och djuren. Hur han blev en framgångsrik handelsman och elefantjägare i nuvarande Namibia. Att hans stora intresse var djur och natur, och i synnerhet fåglar. Och hur han till varje pris ville dela med sig av detta till vänersborgarna.

Så kom det sig att Axel Eriksson skickade alla dessa väldokumenterade afrikanska fåglar och djur till sitt gamla hemland Sverige – ett enormt projekt på den tiden. Här stoppades de först upp i Uppsala innan de till slut hamnade i Vänersborgs museum där de står än i dag, välbevarade med glänsande fjädrar och klara färger. En unik

Ett tips från museichefen Peter Johansson (ovan t v): Ställ dig öga mot öga med vaxdockorna av grundaren Adolf Andersohn (1820–1887) och Afrikakännaren Axel Eriksson (1846–1901). Försök att föreställa dig vilka otroliga liv de levde.

samling som är särskilt intressant för dagens forskare inom klimat och zoologi.

Vi går vidare in i porslinsalen där tjugigt porslin från när och fjärran pryder originalmontrarna. Pjäserna står inte i någon strukturerad geografisk eller tidstypisk ordning utan mer efter matchande färger och former. Med andra ord blandas gamla ostindiska vaser med svenska prydnadskannor från förra sekelskiftet, huller om buller.

– Det var lite typiskt grundaren Adolf Andersohn. Han var inget vidare på att tillföra fakta

till sina insamlingar utan han ville främst visa folket föremål som tjugade ögonen. Han såg det som ett sätt att utbilda och fostra arbetarklassen, berättar Peter Johansson.

Finns även förfalskningar

Av samma anledning kan man därför se en och annan förfalskning i det lilla rummet med egyptiska föremål. På sina färder i Europa och Orienten tog Adolf Andersohn nämligen med sig allt som han ansåg vackert och exotiskt. Då kunde någon enstaka kopia råka slinka med.

Peter Johansson berättar att många av dagens besökare blir ganska förvånade när de kliver in i museet. Det rymmer ju inte, som man skulle kunna tro, en massa information om stadens och traktens historia även om lite av den varan också är med på ett hörn. I källaren finns en plats både för stadens store skald Birger Sjöberg och den gamla handelsplatsen Brätte, föregångaren till staden Vänersborg. Dessutom ingår en unik samling fröer från 1889 års skörd i samlingarna.

Men det som mest utmärker Vänersborgs museum är att det är Sveriges äldsta bevarade museimiljö. Under en stor renovering i början av 1990-talet var man därför extra noga med att återställa så mycket som möjligt med hjälp av bland annat gamla fotografier från förr.

– Det är jätteroligt att se hur barnen från alla besökande skolklasser inte verkar sakna interaktivitet. De säger i stället ”wow, är det på riktigt?”. Att se de äkta föremålen slår det mesta, konstaterar Peter Johansson.

TEXT: MALIN HUSÅR
FOTO: PETER WAHLSTRÖM

Missa inte den gulbröstad kejsarfågeln som är extremt sällsynt och troligen det enda uppstoppade exemplaret i världen.

MER OM MUSEET

- Vänersborgs museum firar 150 år i år eftersom grunden till museet lades 1860 i stadens gamla läroverk. Den nuvarande museibygnaden uppfördes 1885.
- Hit kommer cirka 16 000 besökare per år, både för att se samlingarna och för de cirka 60 evenemang som arrangeras i form av konserter, föreläsningar med mera.
- Verksamheten drivs av Regionmuseum Västra Götaland som ingår i Västarvet och ägs av Västra Götalandsregionen.
- I närheten av museet ligger Kulturlagret där cirka 300 000 föremål finns bevarade. Härifrån plockas ofta samlingar fram för tillfälliga utställningar på Vänersborgs museum.
- Läs mer på www.vanersborgsmuseum.se

Kvinnor och män får inte alltid likvärdig service. Därför finns Gör det jämt, ett program för verksamheter som vågar granska verkligheten och göra något åt den.

– Ju fler brister vi upptäcker, desto bättre, säger Lena Gunnarsson.

Gör det jämt – programmet som vågar granska verkligheten

Pappor som känner sig osynliggjorda i förlossningsvården. Kvinnor som får vänta längre än män på gråstarrsoperation. Män som får nyare och dyrare mediciner utskrivna jämfört med kvinnor. Nog skulle vi önska att verkligheten såg annorlunda ut. Och det kan den göra, om vi blir medvetna om att vi faktiskt behandlar kvinnor och män olika.

– Så fort en person stiger in i ett rum har du en föreställning om den personen, inte minst utifrån om det är en man eller kvinna, säger Lena Gunnarsson, utvecklingsledare i programmet Gör det jämt.

Lyckade resultat

Hon och hennes kolleger hjälper olika verksamheter i Västra Götalandsregionen att bli bättre på att erbjuda en jämställd service för medborgarna. Under året har ett

Lena Gunnarsson, processansvarig i programmet Gör det jämt.

antal olika projekt genomförts med lyckat resultat.

Ett exempel är arbetet på sjukhuset Näl i Trollhättan där man ville undersöka pappornas delaktighet vid förlossningen och under BB-tiden. En forskare handledde personalen som både fick ta del av hennes egen och andras forskning på området. Papporna intervjuades om sina upplevelser och personalen intervjuade sina

arbetskamrater om vad delaktighet innebär.

– I stället för att se pappan som en del av ett födande par visade det sig att personalen ser pappan mer som en coach till mamman, en statist som är med när det passar. Många pappor kände sig helt förbisedda och till och med gråtfärdiga, säger Lena Gunnarsson.

Handlingsplan

Utifrån resultatet har nu personalen gjort en handlingsplan som ska leda till ett bättre bemötande och förbättrade rutiner som gör papporna mer delaktiga.

– Det är ett bra exempel på hur forskning och praktiskt arbete tillsammans lett till konkreta förbättringar, säger Lena Gunnarsson.

För det är det som är finessen med Gör det jämt. Att utvecklingsarbetet inte ska stanna vid forskningsresultat och enstaka

MER OM GÖR DET JÄMT

Träffa representanter från **Gör det jämt** och de olika projekten i Nordstan i Göteborg. Den 19-20 oktober visar de upp vad de gör. Det är 25 verksamheter som sedan ett år tillbaka arbetat med förbättringar i vård och service med fokus på jämställdhet. Från scenen kommer föreläsningar att varvas med teater och det finns chans att prata med representanter för de olika projekten. Ett utförligt program för scenen finns på hemsidan www.gordetjamt.vgregion.se
Tider: 19 oktober kl 12-18
20 oktober kl 12-19
Plats: Nordstadstorget, Göteborg

projekt – utan leda hela vägen till nya rutiner och bestående förändringar till medborgarnas och patienternas fromma.

TEXT: ANNA-LENA BJARNEBERG

Undersökning av smärtlindring gav flera oväntade resultat

Får kvinnor mer smärtlindring än män? Eller är det tvärtom?

På Alingsås lasarett ville personalen ta reda på om det fanns några skillnader.

Resultatet blev inte riktigt vad de hade förväntat sig. Det var värre.

– Jag är så nöjd med att vi gjorde det här, för vi har fått så mycket gladare patienter. Det har till och med hänt att någon kommit tillbaka dagen därpå och haft med sig bullar, säger Lena Lind-

gren, sektionsledare på akutmottagningen på Alingsås lasarett.

Det hela började med att Lena Lindgren på akuten märkte att patienter som sökt för misstänkt fraktur på axelled, armbågsled eller handled ofta hade väldigt ont när de kom från röntgen och skulle gipsas. Lena Trei Ågren, vice avdelningschef på röntgenavdelningen hade sett samma sak.

Därför gör det ont

– Det gör ont att röntga en bruten handled. För nu kan de inte längre sitta och hålla om sin arm i ett smärtfritt läge utan måste placera armen i olika vinklar för att vi ska få korrekta röntgenbilder, säger Lena Trei Ågren.

När möjligheten att starta ett jämställdhetsarbete dök upp ungefär samtidigt som akuten och röntgenavdelningen slagits ihop till en klinik, tog de chansen att göra ett gemensamt projekt. De ville veta vilka som fick smärtlindring och om det var så att det fanns skillnader mellan kvinnor och män.

Inför studien gick de igenom den forskning som fanns. Till exempel forskning som visar att män har högre smärttröskel än kvinnor och att män är mindre benägna att berätta om sin smärta för en kvinna än för en man.

90 journaler från januari 2009 gick igenom i en studie, samtliga var patienter som sökt akut och kommit vidare till röntgen med smärtor i axel, armbåge eller handled. Det visade sig att 75

Lena Lindkvist på akuten upptäckte att smärtlindring inför röntgen av hand, armbåge eller axel bara gavs ibland. I projektet Gör det ont, som ingår i Västra Götalandsregionens Gör det jämt, har det visat sig att bara en del patienter fick smärtlindring. Det har lett fram till att alla patienter med dessa skador erbjuds smärtlindring.

procent av patienterna inte fått någon smärtlindring alls. Av kvinnorna var det 33 procent som fick smärtlindring och bland männen 14 procent. I studien ingick också 15 barn. Inget av barnen hade fått smärtlindring.

Två stora fynd i studien

När resultatet av studien kom var det inte längre skillnaden mellan kvinnor och män som hamnade i fokus, även om den var intressant och fick personalen att fundera över sitt bemötande.

– Det är nog så att män inte alltid säger att de har ont. Jag tror också att vi tycker mer synd om kvinnorna för att vi är kvinnor själva.

Annars var det två stora fynd i studien som stack ut. Att så många som 75 procent inte fått

någon smärtlindring alls och att inget av barnen fått någon smärtlindring.

– Det var ju förskräckligt, men samtidigt tur att vi fick veta hur illa det var.

Lena Lindgren och Lena Trei Ågren ser resultatet som ett tillfälle att ompröva sina egna föreställningar och rätta till brister.

– Vi ser väldigt mycket smärta här. Det kommer in trafikolyckor och patienter med mycket svår smärta. Därför ser vi inte patienter med mer måttlig smärta. Vi kanske bagatelliserar, ber dem ta en nummerlapp och sitta ner och vänta, säger Lena Lindgren.

Att inga barn i studien erbjudits smärtlindring tror Lena Lindgren på ovanan att behandla barn och osäkerhet på vilka doser av smärtlind-

MER OM JÄMSTÄLLD VÅRD

Kunskapscentrum för jämställd vård arbetar med verksamhetsutveckling och forskning med fokus på kvinnor och män. Målet är att utveckla vården så att patienter erbjuds en god, säker och jämställd vård.

Gör det jämt är en del av Kunskapscentrum för jämställd vård. Gör det jämt hjälper olika verksamheter inom Västra Götalandsregionen att praktiskt arbeta med förändringsarbeten.

Hemsidor:

www.gordetjamt.vgregion.se

www.jamstalldvard.vgregion.se

21 utvecklingsarbeten deltar i dag i Gör det jämt. Här är några av dem:

- Smärtlindring på akutmottagningen och röntgenavdelningen på Alingsås lasarett (se artikel).
- Göteborgsoperan – hur de kan nå nya kundgrupper
- Näl – delaktighet bland pappor (se artikel intill)
- Västtrafik – hur man tar hänsyn till mäns respektive kvinnors behov vid planeringen av en ny linje

ring som kan ges. Då avstår man hellre, av rädsla att ge för hög dos.

Sedan resultatet från studien analyserats har nya rutiner införts på akuten. Varje patient som kommer in med en misstänkt fraktur på axelled, armbågsled eller handled erbjuds nu smärtlindring, redan av mottagande sjuksköterska. En särskild rutin för barn har införts, med en tabell som utifrån barnets vikt bestämmer vilken dos som kan ges.

– För ett år sedan hade patienten inte fått smärtlindring förrän efter första läkarkontakten, om läkaren kommit ihåg att fråga. Och då hade tabletten inte hunnit verka. Nu är det inte längre några problem för oss på röntgen att genomföra undersökningen för patienterna känner sig tryggare och lugnare, säger Lena Trei Ågren.

Uppföljning

I januari 2011 ska en utvärdering göras. De patienter som röntgas för en misstänkt fraktur på hand, armbåge eller axel kommer att få svara på en enkät för att få reda på om smärtlindringen hjälpt och om patienten känt sig trygg och väl bemött på akuten och röntgenavdelningen. Man vill också se om det är någon skillnad på mäns och kvinnors upplevelser av omhändertagande och smärtlindring.

TEXT: ANNA-LENA BJARNEBERG

BILD: ANNA REHNBERG

Fotnot: *Gör det ont?* är ett utvecklingsarbete i samarbete med *Gör det jämt*, ett program inom Kunskapscentrum för jämställd vård i Västra Götalandsregionen. Arbetet genomförs på akutmottagningen och röntgenavdelningen vid Alingsås lasarett.

Under Passivhusdagarna den 13-14 november kan du runt om i Västra Götaland se goda exempel på energieffektiva hus med fördelar som lägre energikostnader, minskad klimatpåverkan och god inomhusmiljö.

Med intresse för en **hållbar** livsstil

Lägre energikostnader, minskad klimatpåverkan och god inomhusmiljö. Det är några av fördelarna med att bo i ett energieffektivt hus. Under Passivhusdagarna den 13-14 november kan du se goda exempel på energieffektiva hus och möta de boende som gjort ett energismart boendeval.

Västra Götalandsregionen anordnar kostnadsfria rundturer med buss och visningar av energieffektiva boenden i Västra Götaland. Bland husen finns exempel på både nybyggen och hus där man

renoverat så att de har blivit mer energieffektiva.

Under Passivhusdagarna får du förutom inspiration också praktiska tips på köpet.

– Jag missionerar gärna om vårt hus så att fler bygger energieffektivt. Jag vill också betona att vi har fått jättestort stöd från energirådgivaren i Lidköpings kommun. Det är verkligen viktigt att kommunerna är pådrivande och sprider information i de här frågorna, säger Tomas Eriksson, en av dem som håller öppet hus under Passivhusdagarna.

Även Jan-Åke och Inger Brorsson strålar när

de visar sitt nya boende. När de flyttade ifrån sin villa till ett passivhus i Viskafors visste de egentligen inte vad det innebar, men nu, efter den strängaste vintern i mannaminne, känner de sig riktigt nöjda. Nu öppnar de sitt hem för besökare för att inspirera andra som är intresserade av ett energismart boende.

Passivhusdagarna 2010 organiseras av Västra Götalandsregionens miljönämnd i samarbete med Passivhuscentrum inom ramen för EU-projektet Build with CaRe.

Läs mer på www.passivhusdagarna.se

Utveckling med forskningscheckar gav nya förpackningar

Företag brottas ibland med problemet att inte hinna utveckla sina produkter. Idéerna finns, men tid och pengar saknas. Och utan utveckling riskerar man att förlora konkurrenskraft. Genom Västra Götalandsregionens program FoU-kortet kan företag få stöd till forskning och utveckling.

Genom FoU-kortet delas sammanlagt tio miljoner kronor ut under 2009-2010. Syftet

är att stärka små och medelstora företags möjligheter att konkurrera på globala marknader, att förbättra den ömsesidiga kunskapsöverföringen mellan företag, akademi och forskningsinstitut och att skapa nya arbetstillfällen. I programmet prioriteras projekt inom miljö och energieffektivisering.

Ett av företagen som fick stöd genom FoU-kortet efter den senaste utlysningen,

som pågick under våren, var Xylophane. Håkan Grubb är vd för företaget:

– Vi kommer att använda stödet till materialutveckling. Nu har vi råd att ta hjälp av en extern part som har kunskande inom ett visst område, och som även har utrustning som vi inte har själva. Utan FoU-kortet hade vi varit tvungna att avvakta med det här steget i företagets utveckling, säger Håkan Grubb.

Xylophane startade 2004 och utvecklar ett så kallat barriärmaterial till förpackningar, vilket hindrar syre, fett och arom att tränga igenom. Det innebär bland annat att matvaror får längre hållbarhetstid. Materialet är också biologiskt nedbrytbart och kan ersätta ytbeläggningar och filmer som är baserade på plast och aluminium.

FoU-kortet innehåller två slags stöd för företag att söka. Dels FoU-checkar på max 35 000 kr, som ska användas för att klargöra företags behov av FoU-insatser, dels regionalt FoU-stöd på max 500 000 kr som ska bidra till konkreta forskningsprojekt som tillför ny kunskap och kompetens till utvecklingen av produkter och processer.

För båda ”korten” krävs att företaget själva bidrar med 50 procent, vilket kan ske i både egen tid och pengar. Ansökningsperioden till programmet pågår under perioden 15 september till 31 oktober 2010.

Läs mer på www.vgregion.se/fou-kortet

Skydda dig mot influensan!

– fler riskgrupper rekommenderas vaccination

Förra årets pandemi orsakades av ett nytt influensavirus (svininfluensan). Pandemin är nu över, men viruset kommer sannolikt att fortsätta spridas tillsammans med andra vanliga influensavirus under kommande säsong.

– Inför årets influensasäsong rekommenderar vi alla som löper ökad risk att drabbas av allvarlig influensasjukdom att vaccinera sig. Hit hör de som har fyllt 65 år samt personer, oavsett ålder, med vissa kroniska sjukdomar, säger biträdande smittskyddsläkare Charlotte Larsson vid Västra Götalandsregionens smittskydds-enhet.

En skillnad i år jämfört med tidigare influensasäsonger är att fler riskgrupper rekommenderas vaccination. Dessutom rekommenderas gravida, som inte tagit vaccin mot svininfluensan tidigare, att vaccinera sig den här gången.

– Årets influensavaccin ger ett gott skydd mot både det virus som orsakade svininfluensan och de två vanliga influensavirus som förväntas spridas hos oss under kommande säsong, säger Charlotte Larsson

Vaccinationerna startar 19 oktober. Det kostar 100 kr om du tillhör en riskgrupp. Kontakta vårdcentralen eller din läkare om du har frågor eller vill boka en tid.

MER OM RISKGRUPPERNA

De riskgrupper som rekommenderas att ta vaccination mot säsongsinfluensa (Fluarix) är:

- Alla personer över 65 års ålder.
- Personer, oavsett ålder, med:
- kronisk hjärtsjukdom
 - kronisk lungsjukdom
 - svårbehandlad diabetes mellitus
 - nedsatt infektionsförsvar (av sjukdom eller behandling)
 - kronisk leversvikt
 - kronisk njursvikt
 - extrem övervikt eller någon neuromuskulär sjukdom som påverkar andningen
 - flerfunktionshinder hos barn
 - gravida kvinnor som inte vaccinerades mot svininfluensan förra året.

Om du inte tillhör någon riskgrupp:

Spridningen av svininfluensan, A(H1N1), förväntas bli relativt begränsad i Sverige på grund av naturligt förvärvad immunitet och att så många i befolkningen har vaccinerats med pandemivaccinet Pandemrix. De som vaccinerades med Pandemrix förra året förväntas ha skydd mot svininfluensan även denna säsong.

Mer information finns på www.1177.se/vgregion.

Snart är det influensatider igen – men det går att skydda sig. Årets influensavaccin ger ett gott skydd mot både det virus som orsakade svininfluensan och de två vanliga influensavirus som förväntas spridas hos oss under kommande säsong.

Foto: Sergio Joselovsky

Från utställningen Pojken av Joel Stuart-Beck i Konsthallen maj 2010.

Godsaker på Not Quite Café.

Sara Vogel-Rödin Loftman är konstnär och verksamhetsledare för Not Quite.

Not Quite – i dag i bruk för skapande själar

På 50-talet var det ett av världens mest unika pappersbruk. I dag är det ett exotiskt beläget centrum för konstnärer och konsthantverkare. Inbäddat i en vacker, stillsam miljö fungerar Not Quite som en magnetisk dragkraft för besökare och konstintresserade från när och fjärran.

Nästan så långt norrut man kan komma i Västra Götaland, ett stenkast från Värmland, ligger Fengersfors. När man närmar sig den lilla orten med drygt 600 invånare syns först den höga, murade skorstenen som sträcker sig mot skyn. Det går bara inte att missa det gamla bruksområdet.

Hit kom ett tiotal konstnärer och konsthantverkare i början av 2000-talet för att skapa sin dröm om en gemensam plattform. En plats där kreativiteten och entreprenörsandan skulle få växa. De hade alla en bakgrund från Stenebyskolan som bedriver utbildningsverksamhet inom konsthantverk och design i Dals-Långed, cirka två mil bort.

Besöksrekord i Fengersfors

Resten är en framgångssaga som bara tycks bli bättre och bättre för varje år. I dag har Not Quite 47 medlemmar varav knappt hälften verkar i närområdet och 16 har sina ateljéer eller verkstäder i brukets vackra gamla lokaler. Övriga medlemmar finns spridda över Sverige och några finner man till och med utanför landets gränser.

Samtidigt hittar alltfler hit: För två år sedan var antalet besökare cirka 8 000, i fjol var siffran uppe i cirka 12 000, och under 2010 väntas det bli besöksrekord igen.

– Jag tror att en av våra styrkor är att vi ligger här, lite i periferin. Det gör att vi inte konkurrerar med en massa andra inom samma område. Sedan är vi inte bara en plats för besökare utan även för dem som verkligen söker kvalitet,

betonar Sara Vogel-Rödin Loftman som själv är konstnär och verksamhetsledare för Not Quite.

När bruket definitivt lade ner i slutet av 1970-talet såg det mörkt ut för Fengersfors som snabbt kvalade in under begreppet avfolkningsbygd. Men tack vare en framsynt fastighetsägare förvandlades området så småningom till ett kombinerat centrum för konsthantverk och företagspark – i lokalerna finns i dag även en arkitektbyrå, ett klädföretag, en fiskodlingsverksamhet och en fönstertillverkare.

Kulturen lockar yngre att flytta till orten

Och invånarantalet i Fengersfors med omnejd har äntligen slutat minska, tack vare Not Quite. Det är inte längre bara norrmän som köper traktens gamla hus för en spottstyver för att använda dem som sommarhus. Nu har flera yngre människor flyttat in för året runt-boende och det råder till och med bostadsbrist. Detta är unikt för Åmåls kommun som generellt har en ålderstigen befolkning och där de flesta orter visar minusresultat i befolkningsstatistiken.

– Vi är ett av de bästa exemplen på att kultur gör skillnad, även på en liten plats, säger Sara Vogel-Rödin Loftman samtidigt som hon visar runt bland tegelbyggnadernas ateljéer, snickeri-verkstan, smedjan, den svala utställningshallen, butiken och kaféet.

För att få bli medlem i Not Quite krävs en seriös ansökan med motivering varför man vill bli medlem, samt en examen inom design,

konsthantverk eller liknande. Om personen anses kunna bidra starkt till gruppen med sitt skapande kan det ske ett undantag från det sistnämnda kravet.

– Under åren har nya människor tagit över rollen att vara drivande i föreningen och de som var med från början har tagit ett steg tillbaka. Trots att vi har vuxit så mycket fungerar den demokratiska processen väldigt bra och vi har hittills klarat oss utan stora konflikter, säger Sara Vogel-Rödin Loftman.

– Men även om vi alla är olika och intar olika roller så har vi gemensamma drömmar om att skapa och försörja oss på vårt skapande. Det är det som håller oss samman och får oss att vilja utveckla Not Quite ännu mer.

TEXT: MALIN HUSÅR

FOTO: MALIN ROBERTSON HARÉN

STARTADE 2002

Not Quite startade sin verksamhet 2002.

Sedan dess har det gamla bruksområdet i Fengersfors blivit ett populärt besöksmål. Här driver föreningen eget kafé, kursverksamhet och anordnar konstutställningar med mera.

Sedan årsskiftet har Not Quite ett kulturstrategiskt uppdrag från Västra Götalandsregionen som varar i tre år. Det innebär att verksamheten bland annat ska bidra till ett dynamiskt kulturliv och en konstnärlig utveckling i regionen. Stödet är 400 000 kronor per år.

Fengersfors lockar allt fler besökare. Konstnärskollektivet Not Quite är en viktig del i förklaringen.

**LINDBERG
DE GEER®**
FULL SPEED AHEAD
11.9–21.11 2010

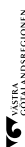
Mot uppvisande av annonsen i receptionen på Bohusläns museum får du skriften *Kulörta lyktor och dansbiljetter*.

Erbjudandet gäller under utställningsperioden.

KONSTHALLEN
BOHUSLÄNS MUSEUM
www.bohuslansmuseum.se

0522-65 65 00 · ti-to 10-20 · fr-sö 10-16 · Fri entré!

Som vårdnadshavare har du möjlighet att lista ditt barn hos valfri vårdgivare som har avtal med Västra Götalandsregionen.
Foto: Veronika Svensson

Du kan välja tandvårdsklinik för ditt barn

När man fyller tre år är det dags för den första tandundersökningen.

Som vårdnadshavare har du möjlighet att lista din blivande treåring hos valfri vårdgivare som har avtal med Västra Götalandsregionen. Snart får du hem information och valblankett i brevlådan.

I slutet av oktober kommer ett informationsbrev att gå ut till alla vårdnadshavare för barn som fyller tre år 2011 och då kallas till sin första tandundersökning. Som vårdnadshavare har du möjlighet att välja tandvårdsklinik åt ditt barn, enda kravet är att den aktuella vårdgivaren har avtal med regionen. För att listningen ska gälla från och med 1 januari nästa år ska valet göras mellan 1 och 30 november i år.

Du kan välja om

Om du inte gör något aktivt val under denna period placeras ditt barn automatiskt hos närmsta klinik inom Folk tandvården. Det finns alltid möjlighet att när som helst välja en annan vårdgivare.

Alla får välja

Det är inte bara för de blivande treåringarna i regionen som det finns möjlighet att välja tandvårdsklinik; sedan flera år tillbaka har alla barn och ungdomar upp till 21 år denna valmöjlighet.

Mer information om barn- och ungdomstandvård och hur valet av vårdgivare går till finns på www.1177.se/vgregion.

Igor Stravinskis opera
**RUCKLARENS
VÄG**

GÅ 2 BETALA FÖR 1. Sön 7 nov kl 15.00.

Gäller parkettplatser (ord. biljettpris 475 kr) vid bokning senast 26 okt. (Obs! Barn/ungdom t o m 20 år har alltid 50% rabatt på ord pris. Vår nya ungdomsrabatt U28 gäller denna dag.) Antalet platser är begränsat och kan ej kombineras med andra rabatter. Uppge "Regionmagasinet" vid bokning av biljetter.

031-13 13 00 / www.opera.se

GöteborgsOperan – en del av

GÖTEBORGSOPERAN

*Gå två
betala
för en*

BARN GÅR GRATIS I VUXENS SÄLLSKAP

AGNES OCH ÄNGLARNA
GÖTEBORGS SYMFONIKER & MARKATTA MUSIKTEATER

23 OKTOBER KL 13.00 OCH 15.00
BILJETTER 031-7265310 UPPGE KOD: REGIONMAGASINET

Göteborgs botaniska trädgård

är öppen varje dag, året om kl 09 - 21

Växthuset har öppet 10 - 17 (maj - augusti) 10 - 16 (september - mars)

Lämnar du annonsen i Butiken får du 2 biljetter till Växthuset

(Barn under 18 år går in gratis)

www.gotbot.se

Göteborgs botaniska trädgård är en del av Västra Götalandsregionen och bidrar genom natur- och kulturupplevelser till invånarnas hälsa och välmående.

Här hittar du korta sammanfattningar av artiklar på enkel svenska. Vill du ha texter ur Regionmagasinet i någon anpassad form som punktskrift eller lättläst svenska, kontakta redaktören på telefon 0521-27 58 19 eller mejla regionmagasinet@vgregion.se. Du kan också lyssna på hela Regionmagasinet via internet på www.vgregion.se/regionmagasinet. Där finns också ett urval artiklar filmade på teckenspråk.

Allt fler barn och ungdomar blir överkänsliga mot mat

Det finns människor som inte tål all mat. De som är överkänsliga mot mat brukar oftast få besvär av ägg, mjölk, fisk, skaldjur, baljväxter som bönor och ärtor, nötter, fröer eller spannmål, som olika mjölsorter.

Allergi och intolerans är två olika typer av överkänslighet.

Allergi kallas det när kroppens immunförsvar reagerar på något som egentligen inte är farligt. När kroppen bildar antikroppar kan man få en allergisk reaktion.

Intolerans ger också en reaktion men då beror det inte på immunförsvaret.

Det är ibland svårt att veta orsaken till intolerans. Men man vet att de som har laktosintolerans har svårt att bryta ner mjölksocker.

Kroppens reaktion när man har laktosintolerans är aldrig svår eller akut.

Men man kan få riktigt ont i magen. Ofta kan den som är laktosintolerant tåla små mängder mjölk. Det finns också mjölk som är laktosfri. Då har man tagit bort sockret ur mjölken. Det är nästan alltid

vuxna eller tonåringar som är laktosintoleranta. Det är väldigt ovanligt att förskolebarn är det.

Den som är allergisk mot mjölkprotein tål inte mjölk alls. Men det är nästan bara små barn som är allergiska mot mjölk. Allergin brukar försvinna när de är 3-4 år eller ännu tidigare.

Om du tror att du eller ditt barn inte tål vissa sorters mat eller dryck ska du söka hjälp på vårdcentralen för att ta reda på hur det är. Om du eller barnet är överkänsligt kan du få hjälp av en dietist. Dietisten är expert på vad man kan äta när man är överkänslig.

Barn som är allergiska slipper ibland sin allergi när de blir äldre. Då har deras immunförsvar blivit starkare och de kan tåla mat som de förut inte kunde äta.

– Därför är det viktigt att regelbundet göra kontroller hos läkare eller dietist för att se om allergin finns kvar. Vi vill inte att barn ska låta bli att äta vissa saker i onödan, säger läkaren Robert Saalman.

■ På sidorna 4 till 16 i Regionmagasinet finns mer information

Här reder Västra Götalandsregionens egna experter ut vad som är sant eller falskt om frågor som rör kropp och hälsa.

■ **Man blir förkyld av att gå utan mössa när det är kallt.**

–Ja. Det är ju det här med kroppstemperaturen. Huvud och handleder, brukar vi säga. Där tappar vi mycket värme om vi inte klär på oss. Eller så här: att inte ha mössa när det är kallt, är som att inte ha kork på termosen. En del klarar kanske att gå med rakat huvud eller mycket kort hår, men faktum är att det är många som fryser. Och vart tog långkalsingarna vägen? Dessutom: i vårt västsvenska klimat, där temperaturen ofta ligger runt noll och luftfuktigheten är hög är det troligen lättare för förkylningsvirus att klara sig. De trivs där det är fuktigt och råkallt. I Gällivare, där jag kommer ifrån, och där det kunde vara 20 grader kallt, var förkylningar ovanliga. Ett möjligt undantag är influensavirus, som nyligen rapporterats klara sig bra i kall och torr luft.

(Expert: Tomas Bergström, virolog, professor i mikrobiologi, arbetar vid virologiska laboratoriet på Sahlgrenska Universitetssjukhuset i Göteborg)

**Sanning ?
eller myt**

■ **Sväljer man något vasst ska man äta sparris.**

– Nej. I majoriten av vassa föremål-fallen behövs ingen åtgärd alls. Slemhinnan i tarmen är bra på att bädda in och tarmrörelserna för ut skräpet på vanligt vis. Barn som har satt i sig något vasst kan ibland, för säkerhets skull, hållas under observation tills det är klart. Små glasbitar behöver inte vara farliga. Operationer är sällsynta. Kanske fanns sparris med i gammal folktro? Möjligen trodde man att den skulle passa bra in i tarmen, på grund av sin form.

(Expert: Ove Lundgren, fysiolog och professor emeritus, Göteborgs universitet)

■ **Man får sämre tänder under graviditeten!**

– Ja och nej. Det hävdas ibland att ökad karies under graviditeten har med hormonerna att göra. Men det stämmer inte. Det har heller inget att göra med att fostret skulle ”stjäla” kalcium från mammans tänder, som det påstås ibland. Tanderna är ju färdigbildade hos mamman. Det enda sättet att påverka tänderna är via kosten och skötseln.

Förklaringen till att kvinnor får hål i tänderna under graviditeten har att göra med att de ändrar sina kostvanor och småäter mer. Även kräkningar och sura uppstötningar som förändrar PH-värdet i munnen kan påverka. Hormonförändringarna medför att bindväven i hela kroppen, och därmed även i tandköttet, förändras under graviditeten. Detta medför ökad risk för tandköttinflammation. Det finns till och med ett begrepp för det: graviditetsgingivit. Tandborstning och tandtråd kan dock förhindra att det uppstår.

(Expert: tandläkare Ingvar Dimberg, klinikchef, Folktandvården i Tranemo)

Regionfakta

Västra Götaland, länet, regionen och länsstyrelsen

Vad är egentligen skillnaden mellan Västra Götalandsregionen, Västra

Götaland, landsting och länsstyrelsen? Att hålla isär begreppen är inte helt lätt. Här är en lathund:

Västra Götalands län

Det geografiska området, länet Västra Götaland bildades 1998 då Göteborgs och Bohus län, Älvsborgs län samt Skaraborgs län slogs ihop.

Västra Götalandsregionen

(Västra Götalands läns landsting) Regionen är vårt lokala självstyre. De tre landstingen i Bohuslän, Älvsborg och Skaraborg slogs ihop med sjukvården i Göteborg 1999 och bildar idag Västra Götalandsregionen. Förutom hälso- och sjukvården har Västra Götalandsregionen övertagit ansvaret även för de regionala tillväxt- och utvecklingsfrågorna, från länsstyrelserna för att flytta besluten närmare invånarna. Från 2011 blir det regionala utvecklingsuppdraget permanent.

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen samordnar och driver statens insatser i Västra Götalands län – för det hållbara samhället. Myndigheten arbetar med uppdrag av vitt skilda slag, från landsbygdsutveckling och biologisk mångfald till integrationsfrågor och skydd av kulturmiljöer. Landshövdingen är chef för Länsstyrelsen.

Kommunerna

Kommunen har hand om det kommunala, lokala politiska styret och förvaltningen. I Västra Götaland finns 49 kommuner. Mer information på www.vgregion.se

Viktiga adresser och telefonnummer

Sjukvårdsrådgivningen

Har du frågor eller behöver råd om sjukdom och hälsa?

Vill du veta var du ska söka hjälp för en viss sjukdom?

Ring till Sjukvårdsrådgivningen, dygnet runt, på telefonnummer 1177 så får du tala med kunnig vårdpersonal som kan hjälpa dig.

Du kan också söka information på 1177.se/vgregion

Vill du veta mer om regionens hälso- och sjukvård, gå in på 1177.se/vgregion

Patientnämnden

Patientnämnden kan ge dig stöd med att prata med eller klaga på sjukvården eller tandvården.

Borås tel: 033-17 48 50.

Göteborg tel: 031-63 70 10.

Mariestad tel: 0501-621 80.

Uddevalla tel: 0522-67 08 60.

Vårdgaranti och valfrihet i vården

Har du frågor om vårdgarantin ska du i första hand vända dig till din läkare/mottagning. Allmän information om vårdgarantin och om valfrihet i vården finns på 1177.se/vgregion/vardgaranti

För mer information om vårdgarantin och valfrihet i vården ring 020-44 55 55.

Regionens Hus

Göteborg tel: 031-63 05 00.

Vänerns borg tel: 0521-27 57 00.

Mariestad tel: 0501-620 00.

Uddevalla tel: 0522-67 08 00.

Borås tel: 033-17 48 00.

Skövde tel: 0500-49 56 00.

Regionutveckling

Västra Götalandsregionen. Tel: 031-63 05 00. www.vgregion.se (klicka på Regionutveckling)

Kontakta din politiker

Västra Götalandsregionen.

Tel: 0521-27 57 00.

www.vgregion.se

(klicka på Politiker)

Allmänna handlingar

Hos Västra Götalandsregionen kan du hitta handlingar på:

www.vgregion.se (klicka på Dokument) eller kontakta något av regionens diariér.

Diariér finns i Regionens Hus i Göteborg, Mariestad, Skövde, Uddevalla och Vänerns borg

Samtliga diariér nås på gemensamt telefonnummer, 020-11 80 70

Regionfullmäktige via radion

Lyssna via www.vgn.nu eller se i lokaltidningen för rätt frekvens i ditt område.

Du kan också se mötena via webb-tv, direkt eller i efterhand på www.vgregion.se/webb-tv

Det här är Västra Götalandsregionen!

Västra Götalandsregionen har samma uppgifter som ett landsting och ansvarar till exempel för sjukhus och vårdcentraler. Av de 50 000 anställda arbetar cirka 90 procent i sjukvården.

Västra Götalandsregionen arbetar också för att främja tillväxt och en hållbar utveckling i Västra Götaland. Det görs i samarbete med bland annat företag, organisationer, kommuner, högskolor, universitet och statliga organ.

Allt detta ingår i Västra Götalandsregionen och finansieras av regionskatten.

SJUKVÅRD:

Sahlgrenska Universitetssjukhuset
NU-sjukvården
Södra Älvsborgs Sjukhus
Skaraborgs Sjukhus
Kungälvssjukhus
Alingsås lasarett
Angeredssjukhus
Frölunda Specialistsjukhus
Primärvård (vårdcentraler)
Folkhälsovården
Habilitering och Hälsa

NATURBRUKSFÖRVALTNINGEN:

Biologiska Yrkeshögskolan i Skara

Naturbruksgymnasierna:

Dingle
Nuntorp
Sparresäter
Strömna
Sötåsen
Uddetorp
Svenljunga

KULTUR I VÄST:

Musik i Väst
Regionbibliotek Västra Götaland
Konst- och kulturutveckling

BOLAG:

GöteborgsOperan AB
Göteborgs Symfoniker AB
Film i Väst AB
Sahlgrenska I. C.
Regionteater Väst AB
Västsvenska Turistrådet AB

FOLKHÖGSKOLOR:

Göteborgs folkhögskola
Grebbeastads folkhögskola
Billströmska folkhögskolan
Vara folkhögskola
Dalslands folkhögskola
Fristads folkhögskola
Agnebergs folkhögskola

VÄSTARVET:

Göteborgs Naturhistoriska Museum
Hemslöjdskonsulenterna i Västra Götaland
Forsviks industriminnen
Västergötlands museum, Skara
Vänersborgs museum
Vitlycke museum, Tanum
Bohusläns museum, Uddevalla
Lödöse museum
Kulturlagret i Vänersborg
Byggnadsvård Näås
Studio västsvensk konservering
Utställningen kommer

ÖVRIGT:

Göteborgs botaniska trädgård
Folkteatern Göteborg
Göteborgs stadsteater
Innovatum, Trollhättan
Läckö slott
Nordiska akvarellmuseet, Skärhamn
Gerlesborgsskolan, Hamburgsund
Stenebyskolan, Dals Långed

Fotnot: Angivna verksamheter är hel- eller majoritetsägda eller hel- eller delfinansierade av Västra Götalandsregionen.

KOLLEKTIVTRAFIK:

Västtrafik AB

MUSEER/GÖTEBORGS STAD:

Göteborgs konstmuseum
Röhsska museet
Göteborgs stadsmuseum
Sjöfartsmuseet

VÄSTFASTIGHETER:

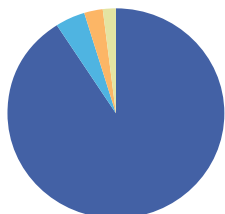
Ansvarar för att regionens verksamheter bedrivs i ändamålsenliga lokaler. Det sker både i egna fastigheter och i lokaler som hyrs in.

REGIONSERVICE:

Regionens interna serviceleverantör inom administration, transport, tvätteri, patientmåltider och restauranger, städ- och vaktmästeri, hjälpmedel, IT och inköp.

Så här används dina pengar

10 kronor och 45 öre av varje intjänad hundralapp går till regionskatt. Här kan du se hur de fördelas.

- **Hälso- och sjukvård 9,43**
- **Regional utveckling 0,46**
- **Västtrafik 0,35**
- **Regiongemensam verksamhet 0,21**

DET HÄNDE VARJE DAG I REGIONEN UNDER 2009:

Varje dag gjordes 12 096 besök på våra vårdcentraler och 7 680 besök på våra sjukhus ... föddes 51 barn på våra sjukhus ... utfördes 101 tolktimmar för döva ... kördes 33 000 mil med Västtrafiks fordon (cirka 8 varv runt jordklotet) ... kom 1 644 besökare till botaniska trädgården ... kom 1 842 besökare till våra museer ... såg 5 652 biobesökare i hela landet någon av Film i Västs samproducerade filmer. Det kom i snitt 1 015 personer på varje föreställning som GöteborgsOperan genomförde på Stora Scenen. Till varje konsert som Göteborgs Symfoniker genomförde i Stora Salen kom i snitt 1 018 besökare.